

పథోద్యోగియై యాయుధాగారంబున కుంచున్నవాడు; కావున
నిట్లు చెప్పమనియె నని చెప్పము.

51 no 584

సర్గర.

10 50 5783

వేవేగంజేయఁగోలు • స్విజయనగరపు • స్విటరాజ్యభిషేకం
బీవేగనాగధాత్రీ • విభునకెలమను • స్వశ్వకుల్పంతసింహ
భావిగజస్సెల్లె • బ్రహ్మగృహముల • భార్యలగ్నా యాడ
కావిగజాబాలుని • సువిజయపుసంస్కార్యమోషంబులెల్లె.

రాము— దేవా! ఇది వల్లమా దేవియంటిపురముగాని యాయుధాగా
రముకాదు.

పాపా— (సోచుచు) ఏమి? ఇది యాయుధాగారముకాదా? మానా
దరియగు మల్లమాడపి యంటిపురమా! (అలోచించి) సరియే
రామా! ఏ దిశయే జరిగింది. ఈరిగసన్నాహప్రారంభంబున
మన మానాడనల బడయుట మంచిదే! ఇప్పుడు మనమామె
దర్శనముగ నెఱుంగవలయును.

రాము— చిత్తము. మహారాశివచ్చునటకు, మన మీయభ్యంతర మం
దిరిమున వేచియు నున్నాము.

పాపా— (క్రీడఁజరికిలం బడుచున్నాడు.)

రాము— దేవా! ఇల్లం సమీపము మనవీరముగల్గి దేవరి వట్టికేలం
జరికిలంబు చున్నాడు.

పాపా— రామా! శ్రేష్ఠవిజయాసమరాలగు ఎల్ల లాసమునం గూ
ర్భుడకున్నాడు.

శ్రీ. సువిజయరాముని సంక్రమణివారిధారి

ఎల్లవంశాగ్ని నార్కు శ్రావ్యుట్టు నాళి

అహహ! దానికి జగద్భూతి అహతిలేకు

శౌర్యమొప్పియు భూపుని శాంతమునను॥

రామ—దేవా! రంగరాయభూపాలునియద్యోగ్య మదికాదు. సామదాన
భేదదండోపాయచతురుడగు నామహారాజు చెలికానివెంకయ్యను,
నరసారాయని రాయబారిమునకై ప్రేదరుకడకు

పాపా—(అగ్ధోక్తియందేలేచి యావేశమున) ఓనిర్లజ్జాపసుప్రాయు
షా! ఏమనుచున్నావు?

ఉ. సంధయటంచుబల్కు వె. ♦ చాలును, పిన్నటనాటచుండెయ్యక
సంధురసిగహసామ్యులము ♦ చెల్మియెనర్పము. వారు మేము గ
ర్వాంధుడై రామరాజపు. ♦ హా! నీ సంధియొనర్చినంతకే
బంధువుడయ్యె? యనినెఱుబున, రాగులంబువారికి. 12

చ. లలచెలికానివెంకయన ♦ నాహావన హాని, నానృపనాని
జెలిమియెనర్ప, రంగస్థల ♦ శేఖరచూడగల. వారిలా
ఖలమతి బైసుమాట య. ♦ గ, గమకి తుగుగా, మద్భుజా
బలమున రామభూవిభుని ♦ బాకెదిస్వర్గపుదాఁజూడగల. 13

గీ. సంధిజేయ నరాతులిష్టకడోని

బలగములు రంగభూపాలు ♦ నిలఁచుకొనుచు

ప్రతుకుఁగురు, డపాఠలు ♦ చల్లగ

గాని, తప్పు రామమాట నిచావు! 14

మాటిమాటికిని సమరగమనవిఘ్నము లగలిగి వదిలు? బం
గారుపిడెగ్గి తక్షప్రభౌనిశ్రవరుచిగమగు నాకిరి నామమునాదిమ్ము.
(పోజోపుచున్నాడు).

రామ—(పాదములపైఁబడి) దేవా! అగ్రహపీఠముక్తులై శాంతిం
పలయ్యుని ప్రార్థించుచున్నాను.

పాపా—(అనాకిణ్ణితముగా) ఓయీ! నాకర్ణమునుసంగుట కింకను
జాగుజేయుచున్నావేమి? అట్లగు రాజసముగల నల్లవారిసేవ
కులు యజమానుల యాజ్ఞలగు బద్ధుల కారుణ్యాఘోలును. నా
యాయధమును వెడల్పికొనియెడ. పగులుతేలేల? (పోజో
పును.)

రాము—(అడ్డముబోయి) దేవా! పాపారాయభూపాలకా! సంధి ప్రస్తావనమయిన బూర్ణముగవిని పోగు.

పాపా—(నిలిచి) సకే! దానినిమాత్రమే విన్నవింపుము. (కూర్చుండును.)

రాము—(చేతులుతోచుకొని) చెల్లెలుగొకయ్యను, పరపారాయని ప్రభువయ్యగారు గంగారాయగారు హైదరుకడకు సంధికంపుచు, “ఓయీ! వెలమలు ధర్మపరులు, న్యాయమార్గప్రవర్తకులు, శత్రుగారు విజయరాముని కర్పణమున విడిచిత్తుండవై మాకు బగంబానుట పాడిగాను. కాని పంపినను, జమాబందీలోన రాజమహేంద్రవరమున బుస్సీప్రభువధర్మన మొనరించుకి బాబ్బిలిపురీ శ్వేతగారు గంగారాయని యనుంగునందరుఁడుగ వేంగళరాయని వివాహముకాగియు. కిప్పములు చనుకొక్క నిప్పున నాల్గు రైతుక్కుల చలి పడలము. ముమ్మదయజ్ఞము. నిడ్డపాపల యిట్టి విడచిపొమ్మనుట న్యాయముకాదు.” అని మనవి చేయుము.

పాపా—రామా! గంగారాయని కి నీవు వెల!

గీ. భయద్వైశాచపీఠం న్యాయతునకు
నానుమనలే! నిడ-సమితిగా
విజయధనశాచపీఠిని
ప్రదాదుకేసె, యాహుకాది॥

15

(తెరిగి)

దేవి! బూజుండగుము. చిరతరవిగోధక్రమగారు నియమముల పాపారాయణ్డే నిరూపింపుముపరగలము.

రాము—ఏమిది? దేవిమల్లమాదేవి, బాస్వావృతనేత్రయై పరిచారికా సహితయై నుటవచ్చుచున్నది. ఏని యప్రియము వినబడునోకదా!

ప్రపంచబాల్మీలి నాటకము.

చిరక్రోధప్రదీపములగు పాపారాయక్రోధాగ్నికణము లిది
వాక్యేధనముల రపుల్కాని మూడమనా?

(అప్పుడు మల్లమడవియి. పేకటలక్ష్మీయుఁ బ్ర.)

మల్ల—(కన్నుల నీరునించుచున్నది)

వేంక—(తుడుచుచు) దే! విచారించుము. చిరితరివిరోధక్రుద్ధుండగు
నీయనుజుడు పాపారాయడే విముఖ మునుపఁగలడు.

మల్ల—పేకటలక్ష్మీ! అదియెప్పుడుగునో చ్ఛిమించుటట్లు?
ప్రాశ్నార్థము సాధుపైసాధులు నడపుచుఁ గాలయాపనముఁ
జేయుచున్నాడేమి? విజయరాముని కథాగ్రహ నాన్ములఁజూ
చుట తటస్థించునా? చే! నా సోదరుని కింకర దీర్ఘసౌము.

వేంక—అమ్మా! ఇది, ఇది. (ఇదఱు నడచుచున్నార)

మల్ల—చే! తమ్ముని క్రోధిమగుతడనమూడమునాదిన నా
మనోవ్యధ కొంతఁగ నెల్లయు గి. నారాని న సోదరున కెట్లం
గింపుము.

వేంక—(పాపారావునుసమీపించి) జనుము జయము కుమారా!

పాప—(విచారయే) రామా! నీ గారాయ కిదిటివే!

(గీ॥ భయదపై శాచపీఠం ♦ వ్యాధతులకు

అనుపద్యమును ముఱలఁ జగువుచున్నాని.)

మల్ల—పేకటలక్ష్మీ! తమ్ముఁ, క్రోధమునకు నై మనలఁజూడ
కున్నాడు. అయినేమి? నాకతనిక్రోధమే వరమానందదాయ
కముగ నున్నది. అది యచుభవమునకువచ్చు తెన్నుఁడోకదా!

వేంక—దే! అది యచిరకాలముననే ఫలిత నై యున్నది.

పాప—(క్రోధమున) రామా! (మీ సంగతియుట నై బావగారు
చెలికానివెంకయ్యను, నరసారాయని తెన్నుఁగపంపిరి?

రాము—దేవా! ఈపాటికి వారు తిరిగి వచ్చుచుందురు.

పాపా—(క్రోధముతో) అట్లయిన నిదిగో వినుము. సంధితో నాకు నిమిత్తములేదు.

మ. బలవంతులుగ రానుభూమిపడి శుభదృగ్దశనతోఁగిరికి
బలివాఙ్గ నుతాబునచ్చి, కలనఁగి పైశాచిశ్రేణ్యుఁడ
బలిభుక్తోటిబలాకసంఘములు, శ్రావణ, వేడిశ్రొన్నతృటిఁ
బలిశారాతివిలుంగి కరలసద్వాంఛలంబునాజీతృదఁ॥ 16

మల్ల—లేమ్యుఁడా! నాశ్రవణపుటాబుల కాదలుకు లోత చల్లఁగ వినఁ
బడినవి. మహామృత్యు మా శాపలుకులాశుము.

పాపా (వికలయో) రామా! చూడ

మ. “బలవంతులుగ” (అను పూర్వో కపద్యముం జగుచును)

కావన. “బలవంతుల సామ్రాజ్యమును కురికెదను. (ఇరువెత్తి,
స్మృత్యనామంబి) అహం నేను సోదరీ యూర్విచనము నంద
నలయననిగా నుటకు నెచ్చియున్నది. నామనాబు కేరభండ
నాబుకు గొదిరిన చున్నది రామా! ఇంకను, సోదరివచ్చు
నకు జాగుసేయుచున్నది.”

రాము—వా! (మిది చాలకాలముక్రిందను వచ్చియుండు సోదరిని
మీరుక్రోధావేశగననకు ప్రకీర్తింపఁబడి.

పాపా—(పక్షిచి) క్షమా! అట్లనా! అట్లనన సోదరియెవల నేప
రాధన నేననియే నుచున్నది. (సమీపించి) అక్కా!

గీ. రామవారిలపై రామభూవిభూ

కిత్తిగట్టిన బ్రహ్మసేయఁగా వెలుంగకి
యతినిర్ధకుడగు పాపయాభ్యుఁడదిగొ
ప్రణతులికు, సోదరీకొను ప్రనుదమంద॥

మ——తమ్ముడా! చిరంజీవివై నిసోదరికిగల్గిన యాయవమానములు
ను హరించి నివగదీర్చికొమ్ము.

పాపా—అక్కా! క్రొత్తగా మన కనమానముకల్గినదా! చూడు

గీ. మందూ డగురామరా జనమానపటుప

గడంగి మనలపై నపుడె నాంగు గుండె

విధిక్రతవ్యసనోద్ధి యేప్రితులమగుచు

పంచెమున గోడచేతను బట్టినామె

18

వేంక——కుమారా! అక్షణభుజప్రతిపక్షితి సోలననినాధుగడవగు
నీకుసోదరియై గొప్పటి గ్రామాజ్యోత్సభ గ్రాడగు గంగాయరాజ
చంద్రుని సహితలకమై సోలనానినుడలగునకు శరభాషణమగు
మల్లమాదెవి లుప్పు గ క్రొత్తగా నవమానము గదియున్నది.

పాపా— సోదరి! అదియెట్లు?

మ——దాసీ! నాయనమానమునకు నోటవదిగవే

వేంక——కుమారా! వినుము, దవరిగదరియగు మల్లమాదేపి కష్టం
డగు విజయరామునకు నాబుదిన బుల్లకిదట నొక రాయ గారము
నంపెను.

పాపా—(ఆత్రమున) ఆకష్టమునకే ఏమని?

వేంక——వినుచు—“ఓ విజయరామా! సోదరునినలెకంచి కౌపిన
యాయాడొకూరుకింకె? మిగుము. నాభి రగారెన్న వయో
జ్యేష్ఠుండవు. బంకుగుల. టి సోరాటము మహావానికి కిగనిపని.
తొల్లి జయచంద్రునియూమున మనరాజ్య మన్యత్ర భుసమా
క్రాంతమగుటకు మన యొక మత్రవిహిత సే, కారణము కావున
సాటియాగ్రధరాజునకు వైరి వై ఘేచ్ఛసేన కేలగడంగెదవు?
నేను పూసపాటివారియొక బుట్టివానిగను రావువానిగిది మెట్టి
నిగటగను వెంచుకొనుచుంటి. నాకు గుకుమబాట్టునిలిపి రక్షిం
పుము. నిసోదరిని స్పృహజూడము—”అని

పాపా—అక్కటా! వనితలెంత ప్రకృతిభీరువులు.

క॥ మగవారలెంతహారత

నగ కలయశులైనగాని • యసహాయ లకుల

నుగులు సీచోచ్చంబుల

౩. గ గుపక, చేయుచుండ • న్యూనతలేక॥

19

అని వాడేమయిన గానిమాట లాడనాయెము

పాపా—అవధరి పుడె. అంత నాకూరకర్కుడాపిన ప్రత్యుత్తరమిది.

“ఓ చలియలా” నెప పి రాయ బారిము కల్లమనునది. కాని, యట్లుగుట యసంభవమైనది. విజయరాముని కిరమున బ్రాణ వాయులుండ సభత బ్రతుకు టరిది. సభతః జూపుటసద్ధము. సికుంకుమబొట్టువోలునను నకు భృతిగా వైధవ్యదుఃఖము వోపు నట్లు చూడఁపూర్ణ రణమిచ్చెదను.”

పాపా—(రోషము) ఓ! స్వారిగర్వప్రమత్తహృదయ! అనివారి తారాశివాహనాధురీమాత్ర! విజయరామహతకా!

శా॥ నాలక్కా! నయిది. నల బడయగునా! • వైర్ఘ్యముంబూసి, యీ పల్కుల్నానినెబల్కులె యటరా! • పాపాత్మ! నీపై నిదే మిల్కుహృదయ పాపరాని, మహా • ద్యస్తాస్థిసేవకముం బల్కుననా గానెయి, • పి! రాజభూతాధిమా॥ 20

అని పల్కునా పగుము. గాత్రముగి యాచం లుని

భూతభేతాశిశాకనిశ కినులకు బలింబిచ్చివచ్చెదను.

మ—నాయనా! తాళము. మీశానగా కార్యమునెఱంగి మఱి యొనర్చుము.

పాపా—(పినుపు) ఖడ్గమున గ్రాసెడి కావైచి వాదరి! ఎఱంగిచా! కాలమైనది

మ—తమ్ముడా! దానికిప్పుడా క్రొత్తగా విచారమొదులకు. విధియెట్లు జఱుగవోసియున్న గో యట్లు జఱుగవలయునుగదా!

శ్రవణ శాస్త్ర లిఖితము.

పాపా—నాడు కోడిపంజెములాడునప్పటి పోరాటంబుననే జరిగియున్న
 డవలసిన విజయరామునిమృతి బావగారి కృపారసమువలననేకదా
 నిలిచిపోయినది. దానికేమి? నేనగులకు విచారించుటలేదు; కాని
 సీ తలవైరికాంతార + దావానలు డల్ల

బలుడైన రిగభూ + పాలునుండ

పూసపాట్యస్వయా + బోధిని డబమము.

రిహి వల్లువెంగరి + రాయుండ

వైరిసేనాంచిత + వాదపక్తజం,

రూనిలుండె + ధి + ర్మఖ్యులూడ

వారసింహోగ్రహ + ట్లదుతేన,

యతిబలినరసరా + యుమగల్ల

రాద్రూపిణానిపా + రాయుండ

బలులికనునెదటోచుహీ + పాలునుండ

హీనుండగుమొక్కరవ్వహూ + జాచిత

దిక్కుమాలినదానవై + పిటువడ ||

21

మ—(ఏప్పుచు) తమ్ము! శౌర్యవిహీనులన వారెడఱుడన నేమి
 ఫలము? ఇది నవేనాక్రోధము దీర్చువాడవని నమ్మయున్నాను!
 ఏపుకూడ చిరాకను నూదించితేవేసి నాకిన్నిప్రవేసేమేగతి.

పేంక—వారిహా.

పాపా—(రోషము గలదీనికొని) ఒరింగారాయవల్ల! గొప్పలి
 సామ్రాజ్యలక్ష్మి! పాపారాయభగిని సువిచారమే! ఇదిగో
 వినుము.

ఉ. “కుంకుమబొట్టునోయెను + గొంతునిభ్రే కేనునిత్తు, న
 కుంతనపువారజన + గోమలగాఢిరొ” యన్నయట్టియా
 పంకిలచిత్తునాల్క పరి + పంధులుసూడగగో, కోస
 పంకకుండెచ్చిచూపెదను + వారిజపత్రవిశాలలోచనా||

22

మ—తథాస్తు. దీనిని దవతలు పాలింతురుగా.

(తెరలోకలకలము.)

(అందఱు భయముతో నాలకించుచున్నారు)

(మఱలఁదెరలో)

శ్రీసకలక్షోనాయకులారా' పై నికులారా' ఇటువినుడు.

శ్రీ. చలగి యాయుధములఁ ది ధి సద్ధమగుడు

ధర్మపాపసత్తులపైఁ ది బ్రేమవిహింస

ననుభవ గాలము చెల్లిచివారి కెల్ల

సద్ధపై వచ్చెయద మీఁజేతినిఁగాన॥

23

పాపా—ఏమది?

(కించుకీ తేల్తరముఁ బ్రవేశించి)

కించు—జయము' జయము'' పాపరాయాగ్రణి జయము'''

పాపా—మీరా' ఏమది'

కించు—దిన! దిగిగారాయదూపాలకుని యనుజ్ఞ సచధరింపుడు.

పాపా—అవహతుఁడనై యున్నాను.

కించు—చెలికాస మెకియ్యి చరిసారాయల రాయబారాబులు విఫలా
బు య్యెఁగ్గాన యుద్ధమే స్ఫురదుఁడబడెనది. శత్రువులు రాజుము
నొటనుం . వచ్చుచుండుటాజేసి వాపారాయఁ డిచ్చటఁగాచియుండు
నది' అని.

పాపా—మహాక్షి సాదము. కించుకీ! ఈమాటను మాబావఁ జెప్పు
ము. 'బావా'

శ్రీ. ఘనరణింబున విజయంబు ధి గల్గునేని

అంధి వీక్షించుభౌగ్యంబు ధి లుంగుమనకు

ఇతరమై సర్వనాశనం ధి బెసఁగునేని

మనకునగుచూపుదివమున ధి మాన్యవర్య'॥"

24

కంచు—ఏమిదేవా! అట్లాడెదరు?

పాపా—ఓరీ! అట్లేలమునకా జంకెదవు! అంగులకేమియు ధియపడవల
సినదిలేక. చూడు,

స్రగ్ధర.

ఖండింప భూరిరద్రోగ్రుచికరులుసః గ్రామపుంధానిగూలః
మొండెంబుల్ భూమిదొర్ల ముదముమరియాగాము గ్రిగదల్ భుజింప
మెండొజోదుల్ పిశాచుల్ మెలగిసలేముగః ధిరనాదగ గర్భ
చండంబాయుధధాత్రిః చలబలమునః శైర్య కృష్ణిత్రివెల్మల్!

(అందఱుచనిష్క్రమింతురు.)

ప్రథమాంకము,

సంపూర్ణం.

ప్రచండబొబ్బిలి నాటకము.

స్వీత యాగము.

(సంగీత విజయరామగారి నూతన ప్రతి)

నూతు—(తనలో) విధినిదాట శక్యముగానుగదా! అహ! వీరసైనిక
వికాయంబులెల్ల కణస్థబునగునూల దిక్కుమాలిన విపత్తుపైనిక
మధ్యస్థుండగు సహాయునిగారాయనిచేగూడ మాప్రభువరేణ్యం
దగు విజయరామరాజు కరువప్రసాదియున్నాడు. దారుణంబగు
ప్రవిదానమును నరులకుఁ దీరిమాగ శత్రుండగు పెంపిన మా
రాజుగారి దినావసానము నష్టశేషుండగు భాస్కరునికైవడి
శేతోవిహీన పాలింబునినాట నిట్లుపడియున్నవాఁడు. అయి
తొలకొడిగదెంబులవాఁడు నేని యాశ్రితయపద్ధనాయకోభయ
హృదయస్థితి నెరఱనలంబు విజయరామదత్త హైదరుజగులభ
ధాతృధనంబులనలన రక్షించి ధర్మరాయ రాయబారానిలంబు
వలన నుగడి ఉపశిష్టిధంబున పైనిఁ ఘోరారణ్యముగాల్పు
చున్నది. ఇంతేమి విపత్తిములు పుట్టునోకదా!

(తనలోలకలము)

అదిగో! ఎచ్చటిగోయొక భయంకరారావంబు వినఁబడుచున్నది.
అదేమైయుండునోకదా!

(మఱలఁచెరలో)

ఓపై నికులాగా! ఏమియిఁకొలాహలము! మీశేలదరుపెత్తి పో
యెదరు?

కా. రక్షో నాథుడగును, తులమును పూరి ప్రాధికంగాను, యీ
రక్షో భస్మపించుచు భయముచే, నేగంగ నేపేతువో
సుక్షత్రాస్వయనారసింహధరగోశుగ ద్రూచిమత్తెక్కి; నా
దీక్ష దీర్చిన వేంగళాఖ్యుడను భీతింజెందమి కేటికి॥

నూతు—(విని) ఇది విజయరామ సోదరుండగు పూసపాటి నృసింహ
రాయనిం జంపిన దురాత్ముడగు వేంగళరాయని ఏరాలాపము.
/ ఆదురాసంధునివలన నింకేమిమి మూడనున్న దోకదా! మారాజేం
ద్రుండింకను మూర్ఖాగతుడై యున్నవాడు. వాడియెడ కేవచ్చి
నట్లయిన విజయరామన కేంద్రు నొడల గ్రాణములుదక్కవా?

విజ—(విని లేచి) ఏమేమి! విజయరాము నెడల గ్రాణములుదక్కవా?
ఓరీ కూరాత్ముడా!

జి. వీరిశివంచుకొనితిన్న? విశ్వహితంబగు కౌత్రబునిచే
జోర నరాతి పైనికుల + పొంగణగించెనవా? ఏమి, యీ
తీరునవైరితోడి రణ + దశమువిడగ జేసినన్ను
కాటులుచేలనెంచితివి + ఖ డసేయక, సూతబాలికా॥ 2

నూతు—(భయముతో) మహారాజా! దేవగణప్రదేశ బునమూర్ఖా
గతులగుటచే కీడునుశంకించి యిట్లురణమునుం? శొలంగించిన నా
తప్పుగావవలయు. అదియునుగాక సహజభీరుండ నగు నేను వేంగ
ళరాయని దారుణార్భాటాలు నాలించి వెంశియుగోపను శంకించి
తిని.

విజ—అట్లయిన నితణమే రణోన్ముఖుడనగు నన్ను పోనిమ్ము. ఏదీ
నాకత్తి, కత్తి (తెరవంకజూచి)

చ. భయపడ కోతుమారక! నృపాసనుడైన విరోధిభూపతి
భయధతరాస్మదీయ సితబాణపరంపరగూల్పువాడ; ని
కయినమహావిపత్తునిట + నంతముజేసెన, సేసలెల్ల ని
ర్యయముగ నింక జేతులెడపైచి? నిధువోవగానగు॥ 3

(నూతునిజూచి) ఓరీ! ఖడ్గము! ఖడ్గము!

నూతు—(అర్థమువచ్చి) దేవా! ఇంచుక శాంతింపుడు. మీయనుజుడు
(అర్థో 1)

విజ—ఏమీ! నాకిప్పట్లున నింకను శాంతముఁజెప్పుచుంటివా?

గీ. శత్రువాస్తంబులంబడి • చావనున్న
యనుజునకుఁదోషుగాఁబోవు • నట్టి నన్ను
వారణంబొనరించెదఁవా నురార్థ!
వైరిజనులపై నభిమాన • వశముచేత॥

4

నూతు—దేవా! ఆరురాత్తుఁడివలకే కృతప్రతిజ్ఞఁడై యుండునుగావున
నట్లంటిని.

విజ—ఏమీ! నాయనుజుడు నిహతుఁడే యయ్యెనా? హా! సోదరా!
సోదరా!! (నూర్చిల్లును)

నూతు—దేవా! లెమ్ము. లెమ్ము. (సేదదీర్చును)

విజ—(లేచి) హా! మదర్శపరిత్యక్తిజీవితా! హా! శౌర్యరాశి! కూలిపో
యితివా?

గీ. నిన్ను నాకుఁ భుజమంచు • నెన్నుకొనిన
నాకుకోర్కెలనెల్ల శూ • న్యములొనర్చి
పోయిపో! యాయనెల్ల సంపూర్ణమయ్యె
నా! యకట! యంతలోననె? • నాయనుంగ॥

5

నూతు—దేవా! విచారంపకుఁడని. శూరులగు మీబోటివారితో కడు
పులుబగిలి మఱింపఁజనంగు.

(అప్పుడు సీతారాముఁడను కంచుకి ప్ర॥)

సీతా—(నలువంకలంజూచి) అయ్యా! శరక్షతసకలాంగుండును, ఆరక్షస
ర్యావయహాదుఁడోజ్వలగభీరకాంత్యజ్వలుండును, అనివార్యశిలీముఖ
సంబాధితశ్రమాపరవశుండును, ఉల్లేఖతరణావసితలుండును నగు
విజయరామనరేంద్రుని మీరెచ్చటపై నఁ జూచియున్నారా? ఏమిది?

విష్వడును నావత్తు కుత్తరమిచ్చుటలేదు కాని, ఈవంకకేగి కనుగొనియెడఁగాక. ఓసీనానాయకులారా! విజయనగర సీనా సమూహములారా! అనంతమును సీసీనాసముద్రమధ్యమున, మూత తరణిసహాయమాత్రుండగు విజయరామరాజును మీరెచ్చటనయి సం జూచియున్నారా! వీరును మాటాడుటలేదు. ఈవంక, నెవ్వతో యొక్క ప్రాణాపనానుండగు నీరసరునికడఁ గూర్చుండి యేడ్పు చున్నారు. వీరి కావృత్తాంతము తెలియదు. ఇప్పుడు నేనెవ్వటి నడుగుదును. ఓభగవానుఁడా! సకలకళింగావసినాధకిరీటసంస్థాపిత మణి గణకాంతిమండిత పాదపద్మండును, సకలాంధదేశవిప్యాతభుజ పరాక్రమ సంయుతాధికుండును, సస్త్రాంబోధి మేఘులావృత మహిమండల విశ్రాంత యశోవిశారదుండును, సకలరేచర్లవంశభూపాలక ప్రత్యక్షప్రబలశాస్త్రపుండును, నగు మావిజయరామరాజును నైతమిప్పుడు నాచే నన్వేషించఁజేయు నీలీలల కేమనఁగలను? (అలోచించి) విచారింపనేటికి? ఇదియంతయు నీవిజయరాముని స్వయంకృతాపరాధమేకదా!—చిత్రకూట పర్వతప్రాంతజల విషయిక నిష్ఠేతుక వివాదంబును, కుక్కుటమాయాఫలసంజనిత రోషానలజాజ్వల్యమాన జ్వాలాప్రభావిశేషంబును, విజయరామప్రేరేపిత మాయానాత్యహేతుక ప్రత్యుత్తరఫలితంబును, నిట్టి వికృతికిం గారణభూతములైనవి. (దూరంబునంజూచి) అదిగో! ఆవంక మండే హాసురక్షతజాలంకృతో జ్వలతనుండగు పాయంకాలారుణబింబంబు ననుకరించుతనుద్యుతులతోడ నొకభూరమణుండు సారధిద్వితీయుండై చూపుమేరదూరంబునఁ బొలికలనిం గూర్చుండి యున్నాఁడు. అతఁ డొకవేళ మారాజేంద్రుండే యై యుండనోపును. (సమీపమున కేగి చూచి) జయము జయము మహారాజా!

విజ—సీతారామా!

మ. రణభూమిఁ రిపుస్తై న్యదాహనసమాధిరంభాఘ్నఁ డానందభూజననాథుండు వివక్షస్తై న్యవిలేతెం • బక్కాడుచున్నాఁడె? త

త్తనయందు 'దుష్టుల బాహువిక్రమ లసద్ధర్మోన్నతామయ స
ద్ధమణ్డో, వేంకటరాజ శత్రులకు సుద్ధర్మంబుజూపించెనే!

సీతా—మహారాజా! అవధరింపుడు. దేవరతమ్ముండగు నరసింహ
రాయనింజంపి వేంగళరావట్లు విజృంభించుటయు వెల్లసేనాసాగరం
బొక్కమాటుగ ప్రళయసమయభీషణ గర్భచిచ్ఛేదక మహానిర్భోష
సమాంభమగు నాగరింబునెరింగున నుప్పుగి ఘూర్ణిల్లుటయుం
దిలకించి ఖండశవషాప్రాయుండగు నానందరాజచందనుండు వేంక
టరాజు సింహాకిశోరంబుచాప్పున లంఘించుచు సైనికారణ్యంబును
శేదించుకొనివచ్చి మరాసాధుండగు వేంగళరావుపై డకొనియెను.

విజ—(అశ్చిర్యమున) ఏమీ కుమారుడే తలపడినాడా? తరువాత

సీతా—తరువాతనోస్వామీ! వేంకటరాజు వేంగళరాయనికభిముఖుండై
నిలిచి తరికిరింపముజ్జ్వల ప్రభాభాసమానంబులగు శిశీముఖంబు
లరు వేలకొలందిగ నాతడే సైవిడిచెను. వేంగళరాయనను చిటు
తవాడనిద్రైన వెంకింప నిరంతరంబగు బాణవషాంబునుం గురి
పించెను.

విజ—తరువాత తరువాత?

సీతా—పిమ్మట నోమహారాజా! అప్పుడు భూగగనమధ్యవ్యాప్తాంత
మగు ధరాపరాగాలుచేతను, కిరంతరసైనికశరీర సంజవితక్షతజ
ధారాపాతాబుచేతను, చెస్రలు గింగురుమను ధనుష్టంకార ప్రభా
నిర్భోషంబులచేతను, గూడెలు బ్రద్దలుసేయు రణభేదీనిస్వనంబుల
చేతను, గేలయిననట్లు నిండినయశ్యగాబుల రింఖానికడంబులచేతను
కాలువల్ల పారు వెఱని శోణాదీసహస్రంబులచేతను రణభూతలం
బప్పట్టున ప్రళయసమయ సర్వసహతలాచుకారియై యెల్లరకును
విభ్రాణిని గలిగించెను.

విజ—తరువాత?

సీతా—అనంతరమోదేవా! దేవర యనుజుండగు నానందరాజు తనతో

యుద్ధంబొనరించుచుండిన బాష్పిలిపురిశ్వరుండగు రంగారాయనిం దిలకించి, “యోభూపాలకా! సితమ్మునియొక్కయు, నాకుమారుని యొక్కయు రణకౌశలంబులనువీక్షింప మనస్గుచున్నది. కావున నొక్కక్షణము మన రణాంబుమాని వీక్షిం” మనిపల్క వల్లెయని యిరువురు ద్విగ్రాంతిలై వీక్షింపసాగిరి. సర్వవాహినిసమూహంబు లునున పట్టున ద్రుతమయద్ధంబులుమాని యాయుధాంబులం బొదు లనుంచి యచేతనవిగ్రహంబులభాతి ననిమిషులై వీక్షింపజొచ్చిరి.

విజ—పిమ్మట నేమిజటిగినది?

సీతా—పిమ్మటనోజేడా! మహాబలసంపన్నులగు నయ్యిరువురువీరులును నగంబు నగంబును, పన్నగంబు పన్నగంబును, గజంబు గజంబును, వాధి వాధియుఁ దుఁపడిపోరున బ్రఖండంబగు శరయుద్ధం బాచరించియు నిరువురిదేహంబుల నొక్క గాయమేనియుఁగాకుంట విసివి ఖడ్గయుద్ధంబునకుఁ గడంగిరి. ఆఖడ్గయుద్ధంబున వేగశ రాయని కాయంబున ననేకస్థలంబుల గాయంబులంజేసి వేకటరా జచలుడై విలిచినంత మననైస్యంబులు ‘భీ’ కుమారా’ యను ప్రోత్సహకరవాక్యంబులు బలుకజొచ్చినవి. తద్రణకౌశలాంబుఁ గాంచిన దేవరతమ్ముండగు నానందరాజునకుగల్గిన ప్రైతుకమగు నానందము పట్టపగ్గంబులు లేనిదయ్యె.

విజ—భీ! కుమారా!—సీతారామా! తరువాత?

సీతా—తరువాత నయ్యిరువురువీరులును పరాక్రమశులై గదా యుద్ధంబునకియ్యకొని, భీమమర్యోధనుల యొకగున మహాయుద్ధంబు గావించిరి. అప్పుడు వేకటరా జతిక్రాంత స్వభాహంబులదర్పుం జ్ఞాటఁ దిలకించి వేగశరాయ పౌరుషముగదెచ్చుకొని భ్రమరపక్షివి నీలోజ్వలంబగు కోరమీసముగదావ్వి హుంకరించియొక్కమాటుగఁ గుమారునిపైబడియెను.

విజ—(అత్రము) తరువాత?

సీతా—తరువాత నోమహాప్రభా! హైదరుజంగు రహస్యంబుగ

వానందరాజుగిలిచి “కుమారున కాపదరాజోపుచున్నది. నల్ల మందును నేలాబడిచి వేంగళరాయనిం బరిమార్త”మని పలికెను. దానికి దేవరసోదరుడు సమ్మతిపక “ధర్మయుద్ధమాచరించి మర యిది నను సమ్మతంబేకాని, యధర్మంబాచరించి స్వచ్ఛమగు నిట్టి కీర్తికిం గళామాపాదింప”నని పలికెను.

విజ—(విచారము) అయ్యో! తమ్ముడా! ఎంతవెట్టిపనిజేసితివి? ఇప్పుడధర్మమును విచారించవలసివది? సీతారామా! తరువాత?

సీత—తరువాత దేవా! ఆతేరిన వేంగళరాయనియార్యాటంబునకు నిలువజాలక కుమారుడు క్రమక్రమంబుగ బలహీనుండగుటదిల కించి యానందరాజు రోషంబున సైన్యములుం బురస్కరించుకొని కుమారునకు శాసటయయ్యెను. అప్పుడు శాస్త్రపులును మెక్క మారుగ వేంగళరాయనివంకనిలిచి పోరాడొచ్చిరి. అప్పుడు బ్రహ్మాం శనుగు మెకదొడ్డియుద్ధము జరిగెను.

విజ—(ఆశ్చర్యము) ? ? ఫలితము జెప్పవేమి?

సీత—అసలైన సార్వభౌమగు వేంగళరావు కుమారుం జంపినాడు. స్వామి!

విజ—(శోకము) ఈ కుమారా! మదీయవంశాణానరాకాసుధా కిరా! ఆనందరామార్థగతప్రాణా! వేంకటరాయా! పోయితివా?

శా హా! హా! ముగ్ధకుమారి! హాగుణనిధీ! ♦ హావంశవిస్తారకా! హాహా! సర్వదిగంతకీర్తిలసణా! ♦ హా! శత్రుగర్వాప హా! హాహా! నిర్జలమస్మధాగవదినా! ♦ హా! నాబహిష్కారామా! హాహా! వేంకటరాజ! నివ్వించి, దేహా బేది ఏవేగిశే॥

గీ. మోదకరము లాకర్ణాంత ♦ ములునునైన
నిలు, స్వచ్ఛమౌ వదనంపుకాంతి, యింక,
మఱచిపోయిన వచ్చునే ♦ మఱపుమాకు
పద్మములుఁ జగద్రుణున్నంతవఱకు కుట్ట?

నూతు—మహారాజా! ఊరడిల్లు మాండ్రిల్లుము.

విజ—(వినకయే) హా! అనందరాజా! నీవిషయమై నేనేమనుకొనను?

గీ॥ ఏను తమ్మునికుట్టకే * యీతయేడ్వ
తమ్ముడే కుట్టకై యెట్లు * తల్లడిలున?
పెద్దవారుండగా నిన్ను * బిన్నవాని
జంపితిని తండ్రి పాపినై * సమరమగు॥

సీతా—దేవా? ఇంకకొంచెము చెప్పవలసియున్నది.

విజ—ఇంకను జెప్పవలసియున్నదా' అదియేమి?

సీత—మహారాజా! అప్పుడు భగ్గుమనోరథుండగు దేవర పిన
తండ్రికుమారుండగు నానందరాజు పుత్రశోకావేశగబున రణ
మున నిలువంజాలకన్నుల బ్రశ్మేకాబుగ కై మృతిన దినయొక్క
గజంబున కానుకొని గాయంబుచుండె కారు క్రాబున శిలీఘుఖాబు
నుముంచి యీయైత్తరంబును వ్రాసి దేవరకిమ్మని నాకొసంగె.

(అనియచ్చుచు)

విజ—(తీసిచదవుచున్నాడు)

“స్వస్తిశ్రీ మానాదరులగు విజయరామ భూరమణులకు, యుద్ధ
రంగమునుండి తమ్ముడైనానందరాజు వ్రాసికొను విజ్ఞాపనలు.

మ. దురమం దందఱశత్రువిరవరుల * కున్నాపనచేసిని
వరకున్నమ్మిలిమో యీతం డగఘ మీ * ప్రాణంబు నాపుత్రకు
డరికెన్ స్వర్గము; పుత్రమ సకవధా * త్యక్తాసుసాపాదకు
పరునిజంపగ లేకపోతి, సమీకరబ * వీక్షించుచు॥

గీ. కాన మత్పుత్రఘాతుకుం * డైనపాపి
నిప్పుడేవధియించి మదియశోక
దావవహ్నిజల్లార్పుకో * దలచినాడ
శౌర్యసంయుత బాణవర్షంబుచేత॥

గీ. కాలభశమున నోటమి * గల్గునేని
 నుతసమాశ్లేషపాఖ్యంబుఁ * జూరఁగొందుఁ
 గాకనఱిఁగూల్చుభాగ్యంబుఁ * గంటినేని
 మగుడమిముఁ జేరువాడనో * మానవేంద్ర!

ఇట్లు విన్నవించు భవశ్లోదరుడు
 ఆనందరాజు."

సరియే నివీనర్థమానగుచుం గొనిపోయి నాయనుంగులమ్ముఁ
 డగు నానందరాజునకు విన్నవింపుము.

సీతా—దీవా! ఎట్లు?

విజ—ఇదిగో ఇట్లు

చ. నరమున స్త్రీబాధులకు * దోసెనుచువ్వలు నెళ్ళువీడి, ము
 మ్మరులగు రిగయాగులను * జూపఁగ జూనఁదెగించి బాధవం
 బరయుచునిచ్చు ను నున * నారఁగమొడారు కాగలించి దు
 స్తరగణభూమిజొమ్ము వివాదమొ నొఖ్యమొ పైనలమ్ముడా!

క. తనయుఁడుగాడరుకొ మ్మో
 పినరీతిని ధైర్యముగాని * పేకటరాజు
 అచుఁజూపునాచుఁజూపు
 మనలేదీ మనము రాళ్ళ * మాడ్కిగర్జిత్రీ!

సీతా—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచును)

విజ—టరీ! నూతుఁడా! నామనోరథమిట్లు భగ్గుమైనదేమి? ఆహా!
 శౌర్యరాశియగునాయనుజుని మరణంబునాకెట్టియధైర్యముంగల్పిం
 చినది! కానిమ్ము. సిప్పు నాకొకి కార్యమొనరింపుము.

నూతు—అవహితుఁడనై యున్నాను.

ప్రపంచబాబ్బిలివాటకము.

విజ—మొన్నటిదినంబున, వేంగళరాయుడు పాపారాయనిక్రివాసిన
 లేఖను, సేవకులు రొట్టెలలోఁదీసికొనిపోవుచుండ నది మనవారిచేఁ
 జిక్కిను. కావున పాపారాయనివృత్తాంతము బాబ్బిలికిని, బాబ్బిలి
 వృత్తాంతము పాపారాయనికిని దెలియునట్లుఁ జేపడ. కావున నీవి
 ప్పడు రంగారాయనికడకేగి నీచాతుర్యమువలన, రాజాములోని
 పాపారాయుడు శత్రులచే వధింపబడెనని నుపవలయును.

నూతు—చిత్తము.

(విష్కమించును.)

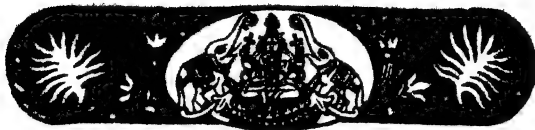
విజ—(తనలో)

గీ. అరివిజయము శౌర్యమునసా • ధ్యపడదేని
 నరుసుదాసన్ని మార్గంబు • లగయవలయు
 ఘరుడై శత్రువులఁగ్రుంచు • నెగువంగల్లు
 ఘనునకు నధర్మమవరోధ • కింబుగాఁగ

(విష్కమించును)

ద్వితీయాంకము.

సంపూర్ణము.

ప్రచండ బొబ్బిలి నాటకము.

తృతీయాంకము.

(బొబ్బిలిగోని యాశాపురమున మల్లమదేవి, రంగారావు ప్ర॥)

రంగా—ప్రాశక్త్యశ్రీ! చూచు

ఉ. సంగరరంగమా దరుల * సాహస ధైర్య విజృంభితాత్మ లై
భంగముజేయ వైకృతపాపము కూలుటజూడ ధర్మముల్
సంగతశౌర్యము బుడకు * మనస్ నట్టివటాచునోచె; చు
తుంగతవ బుడవవిధి; * యజ త్ర మహాదిగా నూ॥ 1

మల్ల—ప్రాశక్త్యరా! అంతమాత్రమునకే నిరాశచహించుట తూర
జనోపితృత్యముకాదు. జనులజయము లిరువాగులవారిని,
రాదగినవే రణమున నుదయ దగ్గో హతులుకాకుండ విజయము
చేకూరునా?

రంగా—అంతకుగాను. చూచు,

గీ॥ శొల్లి కళాశిలాదమం * సములయుద్ధ
మిలజరింపంగనే కళాహీనమయ్యె
సపురము; దీనికింతలో * వెనులదగ్గై
వీర్యమును భాళధశ్యపు * వివిధరుచులు॥ 2

మ—మన మనోవైకల్యమువలన ఇట్లనుకొందుమేకానీ, యీనగర
మునకు దొంటివిభవములేగినను, స్వయాపభేద మేమికల్గినది ?

ప్రచండితాల్పిలి నాటకము.

(తెరలో)

ఓయీ! రంగారాయభూపాలకుండ్కిడ? కాకర్ల వేంకట
రాజు యుద్ధమునుండి వచ్చెననుట. -- ఏమి? ఈవిశ్రాంతభవనమున
విడిసియున్నా రనుచున్నారా? సరియే!

రంగా—ఎవరది?

(ప్ర॥ కాకర్ల వేంకటరాజు.)

వేంక—దేవా! జయము. జయము.

రంగా—నీరాక మాకు శుభమునే సూచించుచున్నది. ఏమివార్తలు?

వేంక—దేవా! యుద్ధరంగమునుండి వచ్చియున్నాడను.

రంగా—సరి! అట్లగున, సోదరుని గణకౌశలముం జూడ వేసుకొను
చున్న నామనోరథ మిప్పుడు పరిపూర్ణము కావచ్చును.

వేంక— అవధిగిప్పుడు. సోదరుడగు వేంగళరాయుడు పూసపాటి
నరసింహ వేంకటరాజులకు ఓడ కొనినతరువాత, తనవారలకు బాస
ట యై విజయరాముడుకూడ రణరంగంబున నిలిచెను. తన కిడు
పార్శ్వములనుగియు వచ్చుచున్న ఖడ్గప్రహరముల నతిచతు
రతతోఁ దప్పించుకొనచు వేంగళరాజు విజయరాముంజూచి,
“యోర్మికూరాత్మ” వేల్చుబిడ్డలని పోగాటము హైదరునకు
దర్శింపనలాజేయటగాది. నిన్ను పండ్ల రణస్థలమునకు బలి మొసగి
భూతప్రేతంబులను, ఈవోష్టదుధిరభారలచే సంతృప్తములాజేసి,
“గాబ్బిలిగిడి భూతబలినిచ్చెద” నని నోహోత్సాహంబుల కెక్కుగం
బున దీపింప ఖడ్గంబును ఝుంపించుచు సుహాకిశోరంబుచాప్పున
నావిజయరామరాజుపై దలపడియెను.

రంగా—భయ! కుమారా! అజన్మమునకుఁ దగిన పలుకుల నాడితివి.

మ—చుట్టిన! నాయవమా! గుఱుఖ మీమాటలని సగముతీసివది.

రంగా—తరువాత?

వేంక—తరువాత వోస్వామీ! వేంగళరాయని విజృంభణమునకు నిలువలేక నాక్షత్రియపాంసనుండు రణమునుండి యప్పటికి బలాయితుండయ్యె. విజయరాముడు పాటుటందిలకించి, వేంగళరావు సహరిహాసముగ నవ్వుచు—“పిటికిపందయగు మీయన్న పాటిపోయినను, నివలిన మీవిజయనగరము నుద్ధరింతువుగాని రమ్మ రమ్మ” నుచు నానందరాయనిపై డకొనియెను. ఆనందరావును, వేంగళరావు నన్యోన్యభుజబలాబులు వెల్లడించుకొనుచు రెండుగంటలఖండయుద్ధా బాచరించినతదనంతర మానందరావు విగతజవుడై రణక్షేత్రంబునం బడియెను. ఇట్లువడిన యానందరాజుంజూచిన శత్రునైస్యంబులు హాహాకారములును మననైస్యంబులు కోలాహలంబులు మెనర్పిజొచ్చినవి. ఇట్లున్న విజయరణమునుండి దేవరకు వృత్తాంతమును విన్నవింప వచ్చితిని స్వామి!

రంగ—సరే! నీనుగూడనిశ్చయమే ఎచ్చుచుంటిని. నేవేగిసర్వ సైనికులను నిట్లనిచెప్పము.

వేంక—దేవా! ఎట్లు?

రంగ—సీ! పరీక్షించుచులమించు ♦ బాదుటీబలతోడ,
 ద్వారపడికట్లాలు ♦ తంబుగండు!
 బూతళత్కాంత్రా ♦ భామిశ్రీతములైన
 కరవాలములతోడ ♦ గదలిరండు!
 పురలగ్గలకుఁ బాకి ♦ పొలింబుచురిపులకై
 పైలంబుఁగాచి సిద్ధముగఁదెండు!
 అతిలశతశ్శివు మహాహూరములనాప
 సన్నిగోళములజే ♦ నందికొనుచు!
 సమదరిపువీరగణముల ♦ సదమదింప
 సమ్మలనుఁబములగొని ♦ యరుగుదెండు!
 అభయపంచాశ్యశాబ సన్నీ భులరగుచు
 జెలఁగిరిపువారణంబుల ♦ జేరఁబొందు!

ప్రచండబాష్పిలివాటకము.

వేంక—చిత్తము-(నిమ్మ).

(తెరలోకలకలము).

మల్ల—నాథా! ఈదినంబున భయంకరంబుగ రణఘోషం బనుక్షణ మునగుచున్న దెందువలన?

రంగా—ప్రాశస్త్యరీ! సందియామేల?

మ|| ప్రశయప్రస్ఫుట సర్వనాశకరదీప్తిష్ట సూర్యాబరా
కులభిరోన్నతభీమనాదమహా • ఘూర్ణోత్పలధ్వారమై,
ఖలరాజన్య మగోదరాశయనుహ • గంధరిస్పృధమై,
తలిరుంబోడిరొ! మత్పరాజయసముద్యన్మోష మేచేంద్రమ్ || 4

మల్ల—హరిహరీ! అశ్లేలము ప్రతిహతంబగుగాక

రంగా—సాఫ్త! కేనిప్పుడేమన్నాడను?

మల్ల—నాథా! నిపుఁపరాజయము నుదేశించి మత్పరాజయమని పొర
పాటున దేవరయాడిన పలుకులలోన స్వబలవినాశము సూచింపఁ
బడుచున్నది.

రంగా—ఓ భీరురాలా! ఇంతమాత్రమున కేభయమేల?

గీ|| అధికవాత్సల్యముననిడి • పట్టి, దీన
నంబులకె రాజ్యమంగూతె • నరుచుధాత్రి;
క్రుద్ధుడై పలుమార్వారి • కొనినతీట్లు
నాశముగూర్చు • విధి • నడతఁగాక!

5

(విజయరామభటుడు ప్ర||)

భటు—(తనలో) ఎట్లునును మాయోపాయముచే, రంగారాయని,
మనోవికలంబూనెచ్చి యాతనికిహానిగూర్పుమని మాప్రభుండగు
విజయరామరాయనిచే ననుజ్ఞాతుండైన వచ్చిన కేనిప్పుడు నాకపట
వేషముం జక్కఁగా సమర్థించుకొనవలయును. రాజాము నందలి
సాపారాయణు బొగ్గిలికొటకు గుండెకాయ. కేనిప్పుడతని యన్మృత

మరణవృత్తాంతము వీరికిఁజెల్పి నాకార్యముం దీర్పుకొనియెడఁగాక!
(ప్ర!) మహారాజా! రక్షింపుము-రక్షింపుము!

రంగా—ఓయీ! ఎవ్వఁడవునీవు? అరాతివిలుంతనక్రియా సమర్థుఁ
బాహుబలసమన్వితుండగు రంగారాయఁడు నీకభయమిచ్చియు
న్నాఁడు. లేలేమ్ము.

సీతా—(అయాసముతో) దేవా! ఏమిచెప్పుదును?

రంగా—ఓరీ! ఏమియత్రియము సంభవించినదో చెప్పవేమి?

మ—నాథా! భతవృద్ధయఁడగు నాతనియలమట తీఱిన వెనుక నేప్రశ్నిం
పుఁడు.

సీతా—మహాప్రభు! సర్వనాశనమైనది. ఇంకెక్కడిబాబ్బిలి? ఇంకె
క్కడివిజయము?

రంగా, మల్ల—ఏమి? యేమి?

సీతా—దేవర బావమఱిదియగు పాపారాయఁడు స్వర్గస్థుఁ డయ్యెను.

రంగా, మల్ల—హా (అని మూర్ఛిల్లుదురు)

సీతా—(తనలో) ఆహా! ఇప్పుడుగదా నాకార్యంబు ఫలోన్ముఖమయిన
ది. అస్మత్కృత మాయాసముద్రమగున్నలై వీరునశింతురుగాక.

రంగా—(లేచి) హా! పాపారాయభూపాలకా! హా! మదర్థశరీరా! హా!
బాబ్బిలినగర పరిరక్షణ బాహుశాలీ! హా! హా! పోయితివా! (శో
కించును)

మల్ల—హా! పోదరా! భగినీవత్సలా! హా! అస్మదవమాన నుభవిలుంత
నకృతప్రతిజ్ఞ! హా! తాండ్ర పాపారాయా! హా! హా!

సీతా—దేవా! దేవీ! ప్రశాంతిం జెందవలయును. ప్రశాంతిం జెందవల
యును.

రంగా—అయ్యా! నాబావయెట్లు స్వర్గస్థుఁడయ్యెనో విన్నవించుము.

సీతా—దేవా! ఏమి చెప్పదును? పరాక్రమనిధియగు నాచిరవయఃపరా
జాముపై దండెత్తివచ్చిన విజయరామ సేనాసమూహములతోఁ
పొరుచు శరక్షతశరీరుడై స్వర్గమలంకరించె.

రంగా, మల్ల—హా! పాపరాయాగ్రా! (మరల మూర్ఛిల్లుదురు)

సీతా—(తనలో) నేత్రోత్సవముగ మూర్ఛాగతులగుచున్నారు. ఇచ్చ
ట సేనికనుండనేల? (నిష్క్రమించును.)

రంగా—(లేచి) ఓరీ! సేవకా! (చూచి) నిండెచ్చటికిఁబోయెను? నేను
మూర్ఛితుండనై తన్ను రక్షింపజాలమి ప్రాణభీతార్థుడై యెందేన
రిగియుండవచ్చును. అయ్యో పాపరాయఁలగుడఁ గూలిన నికే
టివిజయము? ఇక కేటి జీవనము హాపాపరాయా! హాపాపరాయా!

మ—(లేచి) ప్రాణేశ్వరా! ఏమైనది?

రంగా—అయ్యో! ఇంకేమిగావలయును.

శి. ఎవ్వడుశాత్రవాశివధి • గుంపఁగ నువ్విసిల్పారుచున్నానో
యెవ్వనిపైసబొబ్బిలి ముహూర్తమున కెలు చిల్పియించెనో
యెవ్వనిపేదవిన్న నరు • లీలుదురో హృదయంబువ్రచ్చి తా
నవ్విభుడేగెస్వర్గపుర • యాత్రనినర్పఁగ నేకతంబుగఁ.

మ—హా! తాండ్రపాపయ్యా! విజయరాముడంపిన గుహ్యరాయబారి
బున కలుకఁరెట్టింప క్రోధావేశగబున నాయెటులు పాదా వానినాలు
కఁగోసి నాకుఁజూపెదనని ప్రతిజ్ఞఁజనయింటి. అట్టి వివిధుడలమి
ధ్యాప్రతిజ్ఞఁడవయితేవి? నాయవమానంబుఁదీర్పఁ బ్రతిజ్ఞసల్పిన న
వేస్వర్గమండవమునప్పుడు మహానమానమునందియు లజ్జాశూన్యనై
సేనేల జీవితములను ధరింపవలయును? నేనును నిన్నను సరింపవలసిన
దాననే.

రంగా—హా! పాపరాయా?

చ. పదుగురితోడ నిన్ను మన • పట్టణమందున నుండనిక నే
నదయుడనాచు నిన్ను చటి • కంపితి జంపితి: నేడూచుంటి: నో

విదితపరాక్రమైకరణః పీఠవలంభమః పాపరాయః, నీ
మదిఁగినుకన్యహింపకుమి! ప్రాణములం బెడబాసి వచ్చెదఁ!
ప్రాణేశ్వరీ! ఇదివినుము.

గీ॥ అల్లరాజాము కోటకు పంపునపుడు
చింతలేకుండ నాజ్ఞయిచ్చితినిగాని,
స్వర్గమునకేగు బావతోఁ జనఁగలేక
నుండవలసెను నేఁగృతఃస్ముండనగుచు॥

8

అదియునుగాక,
గీ॥ మట్టియరులు రాజాముఁగో మట్టడింపఁ
దనకుసాయమొనర్పంగ మనమునత్తు
మంచునాశనుఁబొంది, రా పండువలనఁ
త్తమున నెంతఁగా మోఁగఁ జెందెనుక్కొ॥

9

మల్ల—హా! పాపరాయా! సింహవిక్రముఁడవగు నీవాయల్పపైనిక
నికాయంబువలన నే చిరరంగమునఁగూలితివా? నీకౌర్యమంతయు
నేమయ్యెను? అందఱకన్నముందుగ నీవేస్వర్గమార్గముం జూచు
కొంటివా? నాయనా! హాభగినివత్సలా! పాపరాయా! పలు
కవేమి? నీమేనయల్లుండగు చిరరంగరాయనింజూచిన నీకెంతో
ముగ్ధుఁడా! అట్టివానిని సదలిపోయితివేమి? నీబావలు నీకొఱ
కెదురుచూచుచున్నారు. రాజామునుండివచ్చి శత్రువులంద్రుంచితి
నను చల్లనివారతఁవచింపవేమి? హా! సోదరా! సోదరా (మూర్ఛి
ల్లును.)

రంగా—దేవీ! లెమ్ములెమ్ము. విచారించిన నేమిలాభమున్నది?

—(చిరరంగారావుతో రాముడు ప్ర॥)—

రాము—(తనలో) ఎవ్వఁడో, నేవకుఁడొకఁడు రాజామునుండివచ్చిపాప
రావు మరణించెనని చెప్పియుండెననివింటిని. అహా! బెడిదంబగు
నీవారతఁనాలకించి యీరాజదంపతులెట్లు శోకించుచున్నారు.
(సమీపించి) దేవా! దేవీ! ఊరడిల్లుఁడు. ఊరడిల్లుఁడు.

రంగా—రామా ! ఏమనియూరడిల్లుదునురా ?

గీ॥ పాపముని నాశ్చర్యముతో పాపముని
భీమబలుబాపరావు రాజాముకంపి
చేతులారంగజంపిన * చెనటనిగద
యింకనూరటగలుట * యెట్లునాకు ?

10

చిన—ఇదేమి ? మామయ్యగారు మరశించినారా ! నాయనా ! ఏల
దుఃఖంచెదవు ? మామగజంపిన యాద్రోహియెవ్వఁడో యెఱి
గింపుము. వానినిప్పుడే ఖండించినచ్చెదను.

మ॥ ధరణీవక్షము దూరినాగినను విత్రష్టజ్వలైపోనక
కరుణా లేశములేని హైదరుని వీక్షక రామ భూమిశునిం
గరవాలంబునఁద్రొంచి వచ్చెదను, శోకగబాద మీకేటికి
నురలంజేరిన మామగారిహృదయ * క్షోభ బు వోగొట్టెదన్॥11

మల్ల—(పట్టుకొని) నాయనా ! నివతటినాడవైనప్పుడట్లే యొనరింప
వచ్చును, కాని, యీరణంబున కీబాల్యప్రాయంబునం బరు
వెత్తిమాకుపుత్రశోకముంగూర్చుము.

రంగా—(కొగలించుకొని) చిన్నత్రాక్షి ! సగరాబముం జూచుటకైన
నదృష్టములేవివారై బాధుజనులందఱుంగూలిరి. ఇంక గొలఁదికాల
ములో నాశనముకానున్న యీబొబ్బిలినగరము—

రాము—హా ! హా ! విధి ! ఎట్టిమహారాజుచేత నెట్టిమాటల పలికించు
చున్నావు ?

రంగా—రామా ! నీకింకను సందేహమేమయిన నున్నదా ! చూడు!—
(అగ్ధోక్తియందే)

(తెరలో)

గీ. ధర్మరాయఁడుగూలెయుద్ధంబునంద
నరసరాయఁడు స్వారాజ్యపురముజొచ్చె

నరిభయంబున రాజంతిపురినిదాగ
నింక నెవ్వఁబరచింతు ధీబలములు

12

రంగా—(విని) ప్రాశస్త్యరా! వింటివా! సైనికు లెట్లు చెప్పుకొనుచు
న్నారో! బొప్పిలిహాసనపట్టభద్రునకు వాకీయపఖ్యాతి రాదగి
నదిగాను. వేవేగ స్వర్ణమండైవ పాపారాయనికిఁ దిలొదఁబులను
వదలి నన్ను శీఘ్రంబుగ రణంబున కరుగనిమ్ము.

మల్ల—హా! ప్రాశస్త్యరా! నన్ను వదలిపోయిచుంటిరా!

ద్వి ప ద.

హా! రాజరాజేంద్ర ధీమా! హా! నిసాంద్ర!
మీరామనిటంకించి ధీమా! గంగలరే?

రంగా—హా దేవిసవిట్టు ధీమా! లాహరిగదగునె?
యాదాగుణాహహ ధీమా! బహిరంగునె?

మల్ల—ఈదీనసలికిమీ ధీమా! శీమిచెప్పెదరు?
నాథ! చిన్నికుమారు ధీమా! శీమిచెప్పెదరు?

చి.రం—హా! ద్విపద! హా! హా! హా! హా! హా! హా! హా!
శీమిచెప్పెదరు? ధీమా! శీమిచెప్పెదరు?

రంగా—చిన్నికుమారు! నా ధీమా! చిన్నికుమారు!
శీమిచెప్పెదరు? ధీమా! శీమిచెప్పెదరు?

మల్ల—హా! హా! హా! హా! హా! హా! హా! హా!
శీమిచెప్పెదరు? ధీమా! శీమిచెప్పెదరు?

రంగా—అలుబిడ్డలబాపి ధీమా! యననినిబాపి,
పాలించుప్రజలబాపి ధీమా! ప్రాణంబువాస
యేగనున్నట్టివా ధీమా! కేలసప్రేమ?
బాగయ్యేనేగద ధీమా! భయనంబునకు

చి.రం—నాయనా! యీరీతి ధీమా! న్యాయబెయ్యెదవు
నాయంబుకోపమే! ధీమా! నాయనా!

రాము—చాలుచాలునునిట్టి • చంటివారలను
మలయ్యెనేడ్పింతు • మీకిదితగునె?

18

(చినరంగారావును దగ్గరకుఁదీసికొనును.)

రంగా—ప్రాణేశ్వరీ విచారించిన లాభములేను. వేవేగ పాపారాయ
నికిఁ దిలోదకంబులు వదలనిమ్ము. రామా! నిర్మలోకాబుల నిటు
దెమ్ము

రాము—దేవా! ఇదిగో నిలజలయుతగబగు భృంగారము.

రంగా—(కరపద ప్రతోశనమొనర్చి ప్రాచీనావీతియై)

గీ. మామ! నరసరాయ! • ఫిమంతుధర్మజా
తాత! జనక! పెద్దతాత! మీకు
పూర్వరావువంశ • భూపాలకులొడ
వదలెడను కొనుఁడు నివాపజలము॥

(జలంబులువదలి)

హా! పాపారాయా! నికు పుష్పవిజయవలసిన సమయ మాసన్న
మయినది.

గీ. వత్స! పాపారాయ! • పరినివాపజలంబు
వదలి ఋణాబుదీర్ప • నలసెనయ్య
రణమునగు నీవు • ప్రాణంబు నాకయి
గోలుపోయియుంట • గొనుమునీని॥
మఱయుచు

14

గీ. త్రా! నీవులేని • ధర క్షిప్తెనుండంగ
నేనుసమ్మతింప • నింకఁగాన
నేనుపచ్చివజ్రకు • మారక స్వర్ణమా
ర్గంబునందుక్షణము • కాచియుండు॥

16

(వదలును)

దేవీ! నీవుకూడనీసోదరున కిన్ని నీశ్శువదలుము.

మ—(జలంబులుపట్టుకొని) ప్రాణేశ్వరా! ఈజలంబు లెవ్వరికేమని వ
దలవలయును?

రంగా—ప్రాణేశ్వరీ!

అ. ఎవడు నీకునాకు • నెల్ల బాంధవ మండ
లంబునకును రాజ్య • లక్ష్మీకతుల
హేతులు రక్షకుం డహీనసత్తుండగు
నానికొఱకువిషవ • వలయువెలది!

16

మఱియును

గీ. అతికృతప్రతిపన్ను దీర్ప • కవనిగూలి
నట్టి సోదరునకు విషా • బాగ్నియార
బడలి! దోసెఘజలముల • విడువవలయు;
వేద బాష్పములక్షుల • వెడలుచుండ॥

17

మల్ల- (విచారము) ఓభగినీవత్సలా! నాయవమానంబునకై ప్రాణా
బులు వదలికొనకై యీ యిప్పుడు మిథ్యాప్రతిజ్ఞాడవై మరసించి
న భవవియ విషాదాగ్ని సంహరణంబునకై యీతిలోదకంబులును
సోదరి వదలుచున్నది. గైకొనుము. (వదలును)

రాము—ఎంతివ్వ గుంతివ్వము.

రంగా—కుమారా! చిరరంగరాయా!

సీ. సర్వసర్వంసహా • సార్వభౌముడవౌచు
ప్రజలసంరక్షించి • ప్రబలెదంచు
శిబి దధీచులబోలి • శ్రీకరంబొచ్చి
మునదానగుణముచే • దనరెదంచు
శ్రీరామచంద్రుని • చిత్తపంకజమట్లు
పితృమార్తభక్తిచే • వెల్లెదంచు
సనఘమార్కండేయ • ఘనక్రాణులనుమించి
చిరకాలజీవితే • చెలగెదంచు

తుదకుమిత్రుడైదీవించు ♦ సదయమతిని
నెపుడువీనిని శిరసావ ♦ హింపుమయ్య
కౌద్రబాహ్మిని వంశాంకు ♦ రంబైన
రంగరాయసుతా! చిన ♦ రంగరాయ! 18

గీ. ఎలమి నిపూర్వతెల్లము ♦ స్వలినగు
హితమతినిహ్మిని పురంబు ♦ లుమయ్య
తండ్రితాతలవిఖ్యాతి ♦ దలపుమయ్య
రంగరాయసుతా! చిన ♦ రంగరాయ! 19

(అందఱును విచారించుచున్నారు)

రంగా—రామా! పుష్పం నాపలుకులుగ నామ్ముడగు వెంగళ
రావుః జెప్పము!

రాము—దేవా! ఏమనిచెప్పవలయును?

రంగా—ఉ. ఈపనవిన్నవయ్యంగర ♦ మీవుగురుడవునాకుబుదియి
కోమిగా, అల్పాయుధుల ♦ కోటయి. ముద్దుకొమ్మికి
పేముప్రేమనాపలుని ♦ వెంగళరాయడ! నాకునొక్కమా
తొడిచి, యిన్నిసప్పువిమ ♦ మేనుగోంపంగనాశ్శతాతికై 20
మఱయును.

గీ. రావుకులమన, చినరంగరావుగలఁ ,
విజయమట్టెని, స్వపుజేస ♦ వెల్లజనుల
నేలగాఁజేయు ధరమునదెకుమార!
గడచుచుంటినినేను స్వార్థపుఁజూడ 21

అదియునుగాక,

గీ. తండ్రిగారికింక ♦ ధర నివాసజలంబు
లేనువిడువ సంభవింపదీంకి
గాన నాకుమాటుగా నిపు, వివేక
తండ్రిగారికొసఁగు ♦ తర్పణములు 22

రాము—దేవరయాజ్ఞ - (నిష్క్రమింప.)

మల్ల—నాథా! నాకేమిసెలవు? (కన్నీరునించును.)

రంగా—సాధ్య! ఉత్తమసతీతీలక మేమిచేయవలయునో యదినీవే
యెఱుంగుదువు. నీకుజెప్పనేటికి? నాకీక రహగమనవిఘ్నముం
గలిగింపక, సీఘ్రముగ శాత్రవమారణంబున కరుగనిమ్ము.

మల్ల—(వాత్సల్యముతో గొగలించుకొని.) హా! జీవితేశ్వరా!

శా. హా! హా! గొప్పలిసిహమా! విమలవిఘ్నాతస్తుతశ్లోక! మీ
దహంబిట్లులకొగలంపనిదె కాదే యాత్యమోరాజ! యా
సాహంకారుల గాతినైనికులు పూజ్యస్వాంతుగామిమ్ము, తా
రీహన్ముట్టకమున్నె మీవదన నిట్టిక్షీణనిండో ధవా॥ 23

రంగా—(లేవదీసి,) ప్రాణేశ్వర! నికిదేటివెళ్లె?

మ. చతురంబోధిపతీతమై వెలయు, విశ్వంబెల్లఁ బాలించిన
తత్సైన్యాచితశౌర్యసావధ నినిందాకొన్న సింద్రామిలన్
గతవహ్నిపురు విశ్వమగు బ్రహ్మాగారగల్గిన యెప్పుడు
ఎతఱుం కేటికి మృత్యునె, మగువా! వేళింబ నన్బాపుమా॥ 24
(శరణోక్తిలము.)

మల్ల హృదయేశ్వరా! మణిమునకు భీతిల్లుటలేదు. మఱల మీ
ముఖారవిద దర్శనమగునో కానో యనిచితిల్లెదను.

చి.రం—నాయనా! యధమునకు, నన్నుదీసికొనిపోవు. వేంగళ
రావు బాబయ్యగారి గుఱముపైఁగూర్చుడి నేనుయధముజేసెదను.

రంగా—(కొగలించుకొని,) నాయనా! నికెప్పటికైన నీక వేంగళ
రావేదిక్కగుఁగాక! ఇంకనికడసారిముద్దు గైకొని నన్నరుగనిమ్ము.

(ముద్దుబెట్టుకొని.)

గీ॥ అమలచూదనకిర్రూరసమసుసీత

లత్యమై శర్కరాద్యధి కిత్వమాచు

నిపుడు సుతముఖంబునం కి బింపుమీరు

బుడమినగత్యపు ముద్దుగాఁ కి బొలునయ్యె॥

మ—హా! హా! నాచిన్నతండ్రి మున్నమురిపెములంతలో నంతములగు పోయెనా!

(తెరల)

మ. విపరీతంబగు బాహుశౌర్యమున, ని + వీరుండు రామాఖ్యభూ
మిపుడ ధర్మయచావ, గర్వితమర్థి + మేఘాట్టహాసంబున
కృపణాంధంబగు మూఢచిత్తమున, స్వామి! ఖడ్గమూంచుచు
ఉపలాంతఃపురమందు జొచ్చుటకు నీడున్నాడు, సిద్ధంబుగ 26

రంగా—(విని) హా! ఏమిది. ఎంతదారుణము! హృదయేశ్వరి! నీ
పోయెదను. (తెరివంకజూచి) ఓరోక్రికారకర్మా! విజయరామా!
నీవిప్పుడెందుబోయెదవురా?

ఉ. పాపుడ! పాపబుద్ధిని, నృపాలురికుం దలవాపుగాగ, ని
రాపరదుద్రమూర్తులు రిశితైవిహరులు, రానివాపై
జూపగ నాచినావే రిణశూరిత స్త్రీచ్ఛులసేవజేసి, ని
యేషణగింతు, నొక్కక్షణ + మిద్దినోపిఁబట్టుమోఖలా 27

(నిష్క్రమించును.)

మ—(తనలో) బేరా! విజయరాముఁ డెక్కడగల్గును!

చ. విమలులురావువారు, పరవితహరాంచితకార్యభీరు, లు
త్రమభుజవిక్రమోన్నతు లుదారిగుణస్వలు, మానభూషణుల్
సమదరిపుక్షిలీంద్రహరఃసద్వరశూరులు, వారిద్వంపంగా
సమలినబుద్ధిజేసి, కనుసాహస మన్యస్పృహలుగూఁబడు 28

ఇక ఎంతపురాంగనల మానంబులుదక్కువని నీ పది. ఏనా
టికియినఁ గాబోవు మావంశకర్తయగు నిబాలునొక్కనైన
బ్రదికించుకొనుట నాపరమధర్మము. హా! చినరంగరాయ!

మ. పరచేచర్లకులాభిచంద్రమ! రణవ్యాసంగ! భాస్వంతసుం
దరయాప! చినరంగరాయ! భవదోద్వజ్జన్మకాలంబున
సురమాన్యోత్తమపండితుల్ నిను పర + క్షణేశుడౌ నంచుట
ల్పిరిగా! యానుడులెల్ల కల్ల లె? కటా! + లేబాయమందిట్టులగా!

సీ. జననవేళలజూచి • ఘనుడౌనటంచును
 బల్కు జ్యోమ్యలమాట • పాడిదప్పె
 ముఖలక్షణముజూచి • ముంగురాజౌనన్న
 వృద్ధులపల్కులు • విలేగనయ్యె!
 హస్తరేఖలుజూచి • యతివంశకర్తహా
 నన్న పండితుల పల్కనృతమయ్యె!
 నివృరాజ్యముసేయ • నిక్షింపఁగోని
 తలిదగ్గరలతలగ పఠధ్యమయ్యె!
 తనకుమారిలేనికయ • దలఁచుకొన్న
 చిహ్మన త్రకోరిక • నియతించిపె
 నన్నఁగారాని కోర్కెల • నెప్పుడుఁగొను
 చుండునాబుద్ధులీరీతి • సున్నలయ్యె'.

30

చివరం——'మ్మా! సివేటికిరుకులుచెదవు? ఇప్పుడు మన కేయపాయ
 మును రాలేదు చూడు.

గీ. పరిబలాటనీదహన ప్రభావచండ
 దానవహ్ని సమానులు • తొడ్డిగారు
 వడెనుగాలివేగళి • రావుగారు
 అట్టియెడనత్రుభయమేల • నమ్మనునకు.

31

మ—నాయనా! పరాక్రమనిధులగు మీఁగాబ్బిలివారి శౌర్యమిట్టిదని
 నేనెఱుంగఁబోలేను. కాని దైవమందుల కనుకూలుఁడుగావలయును
 గదా! మీపితృపాలును పినతండ్రియునేకాక హతశేషులగు చెలి
 కాని వెంకయ్య మున్నుగాఁగల యోధులకులుగలరు. అట్టి వీరా
 ధి వీర యోధకల్పిత మహాసేనాసాగర యుతుండగు మీఁండిగారి
 కేసహాయమునక్కఱలే యే విజయముగల్గె గలగులెమ్ము.

(చెలికానివెంకయ్య ప్ర॥)

వెంక—(తనలో) హా! విధి! నాఫలతలంబున నెట్టి యవస్థను వ్రాసి
 యుంచితివి.

ప్రచండబాష్పిని నాటకము.

చ. అబల నల్లజంపుమని + యామెయి రంగధరాశత్రుడే
విబుధమనీషియ్యుబటు + వీర్యముజంపుకొనంగలేక స
ద్విభవసమేతబాల్లిపుర + వీరపుగ్రాధులజంపబంచె, నే
నభయత వీరి నెఱుమడి + యంగవోరైకి వాడనోకదా! 82

(దిక్కులబడికించి) ఓబాష్పిని పోరాంగనలారా! ఏలపటువె తి
పోయెదరు?

గీ. సాధుచేచర్ల వంశనాశకుడనమ్మ
సుతులసతులనుబాపు నిఁచుండనమ్మ
సర్వనాశంబానరైదు + జనుడనమ్మ
ఁజుంతురాభ్యగృహస్థగా + వెఱుంగనమ్మ! 83
అకటకటా!

ఉ. మల్లమదేవి! రాంకుల + చూచుకొనినా! కన్నసూతుల
ఘైలరంగన్నసాధుగణ + సేయి గుణాన్య! మహాభజాత్యతా
జెల్లియుఁజెల్లవారిలను + స్నేహముచూగను సాధుశీల
ద్రెళ్ళంగ జేయుటగతియె + రజనానుచితక్రియ గటా! 84

(సమీపించి “ఉ॥ మల్లమదేవి” అనుచు)

మ—బాబయ్యా! ఏమికివిచారించుచున్నా? ఇటుఁగూర్చుండుము.

వెంక—(కన్నీటిని) అమ్మా! మల్లమదేవి! ఏమిచెప్పుచును?

మ—బాబయ్యా! ఏమిచూచుచెడిది? సార్యమేమోశీఘ్రముగఁదెలియఁ
జేయుము. బాష్పినిసీరసింహము కుశలముగనుండునా?

వెంక—అమ్మా! ఇంతవరకు గుశలియే!

మల్ల—ఏవేలవచ్చితివి?

వెంక—అమ్మా! బాష్పినిశౌర్యాకారము నన్నఁబిలిచి నాకీభద్రము
నిచ్చి యతఃపురమునకుఁబోయి తమ నిట్లు చెప్పుమనియెను.

మ—ఎట్లు?

పేంక—రంగరాయరాజచంద్రునివాక్యములివి

గీ. అఖలసేనావ్రపంచకం • బాగిపోయె !
 శత్రువిజయాశహృదయంబు • పోయె !
 నాతి ! గొబ్బిలికుచ్చడినాలుబోయె !
 విజయలక్ష్మీ మనలనిక • విడచిపోయె ! 35

గీ. కలికి ! వతిఁపుమిపుడు నా పల్కులట్ల,
 తురకలంతిపురంబున • జొరకమున్ను,
 నీవు సహచారిగులతి • నిశ్చలమతి,
 పరమ పదమార్గమునండ • వలయునబల 36

గీ. పాపరామ మడసెనంచు • బాపమతిని
 ఒనరవదలిలి మపుడి దిలోదకిముల
 కాని, జీవితఁడేయించు • గబురువచ్చె
 అతిఁడయిన పగఁదీర్చు సుమృబలముంగు 37

మ—హృదయేశ్వరునియాజ్ఞను శరసావహించితిని పేంకయ్యా ! విచారంపవలదు. దైవగతినిమనము త్రిప్పజాలము. నీవాఖడ్గము నా కొసగి వెడలిపోమ్మ.

పేంక—హా ! నావిధియెంతటి కార్యములం జేయించుచున్నది ?
 (ఖడ్గమిచ్చినిమ్మ.)

మ—(తనలో) అట్లున్నది బాపరామ మరణింపనేలేదా ?

క. ఘనసౌస్వప్నముగల్గిన
 మనుజుని గొట్టుడవదిలి • మనునెదరు,ని
 కనఘా ! పాపయ ! తత్తిల
 వనములరిష్టంబు బాప • భయశాంతియగున్ 38

ఇక నాకృత్యమునందా నేను ప్రమత్తురాలనైయుండరాను.
 (తెరవంకికుజూచి) అమ్మా ! పేంకటలక్ష్మీ !

పేంక—(పవేశించి) దేవీ ! ఏమిసెలవు ?

మల్ల—తల్లీ! ఇటుగూర్చుండుము:—

గీ. నీజననిచనుఁబాలచే నీవునేను,
పెరిగియుంటిమి సత్ప్రేమఁ బిన్ననాఁడు,
అంతతోఁబోకనిన్ను మామయమ్మనాకు
అరణముగనిచ్చె నత్తింటి కంపునాఁడు॥

39

చ. జననీప్రేమపాత్రపు నిజంబుగ సర్వమునాకునీవె; నీ
మనమునఁదొంటిప్రేమనిడి మైత్రినిజూపఁదలంచి యున్న నా
కొనరుపవమ్మ కార్యమొకఁ డుద్ధతివేడెదనిన్ను నీభవం
బుననిక నాకుఁజేయఁగల పూజితకార్యములేదు; నమ్ముమా॥ 40

వేంక—అమ్మా! నిధితవేసుటకు తగను. కార్యమేమో వచింపుము.

మల్ల—తల్లీ! ఇటుచూడుము. (రహస్యముగ)

గీ. అమ్మరో! దైవవిధి యలంఘ్యమృగుటను
పడవలసెనమ్మ! బాహ్మిని క మశలేరువు
ముక్కుపచ్చలేయారని ముద్దుకుమరుఁ
డితఁడెమిగులుమాకొలమున కింకముందు॥

42

అట్లగుటచేత,

గీ. శత్రులకుఁజిక్కఁగానిక సాహసమున
సేనలను నెల్ల గడచి విశేషకృపను
బాలు నతివజ్రాంబకొప్పంగఁజెప్పి
నీవు సామర్లకోటలో నిలుపుమమ్మ॥

43

వేంక—(దుఃఖించుచు) అమ్మా! తుట్టతుదకు నాకిదియా నీవాజ్ఞాపించు
నది. నిచరణసమీపమున మరణముంగూడనందనీయక నన్నటకంపఁ
దలంచితివా! నీవిశ్లేషమును నేనుభరింపఁగలనా? బాహ్మిని పౌరాం
గనలును పురుషులును వృద్ధ శిశువులును మరణించువారును, నేను
జీవించుదాననా? నేనంత పిఱికిపందననియేనా మీతలంపు? నీవెట్లు
దామెరవారియింటబుట్టి శూరవనితవయితివో నేను నట్లే జనించి
యట్టిశూరురాలను గాననుకొంటివా?

మ—వేంకటలక్ష్మీ! మరణనిశ్చితమై, నిశ్చలమతిపై యున్న నన్ను మఱచి
మమకారంబునఁ ద్రోయకుము. మనకు విశ్వరములగు జీవిత
ములుగాక శాశ్వతమగు గీర్తికాంతదక్క నై యున్నది. ఇప్పట్లున
నాదరమును ధైర్య మవలంబింపవలయును. నీవిట్లే విచారించుచు
నాలస్య మొనరించినచో కార్యము మించివచ్చును. బాబ్బిలి వంశ
రక్షణంగానరింపఁ దలచినచో నీవీ బాలకుని సామర్థ్యకోటలోని
వాచెలియలు జగ్గాబకడకుఁ గొనిపోయి యప్పగింపుము. శత్రు
వుల కనుమానము గలుగకుండ బాలకునకుఁ విప్రబాలక వేషము
వేయుము.

వేంకి—అమ్మా! చిన్న నాటచుండియుఁగల ప్రేమానుబంధము నొక్క
సారిఁగఁ ద్రొపుకొనఁజాలక నట్లుంటినిగాని, బాబ్బిలి నాకుమాత్రము
విశ్వాసనియముకాదా. తల్లీ! అట్లేనీయాజ్ఞ శిరసావహించితిని. కాని
(గూఢాచురు) కాని తల్లీ! నిపాదసేన నాకింతటితో సరియా!
(పాదములపైఁబడి యేళ్ళుచున్నది.)

మ—(లేవఁగిసి) దాసీ! విచారాపకుము. ఇదిగో! కుమారుఁడు ఏడిం
చుచున్నాఁడు, నీనిదిఁగీతకొనిపోవుట కిదియే మంచి సమయము.
మేల్కొనినచో నన్ను నదలఁడు. ఇది తల్లియయినఁ దృడియయిన
సకుంతినికి ఏమను జగ్గాబయేనుఁజి. దాసీ! ఇంకొకమాట. ఈబా
లుఁడు మడుకుతనఁపువాఁడునుమా! పొకెపట్టుపట్టిన నీవోదార్ప
వలయునేకాని చెల్లెలిమనస్సును కష్టించుకొననియకుము. ఎన్నఁ
డు నొకరియొద్దఁ బెరిగినవాఁడు కాఁడు. చెల్లెలివిడ్డలలో సఖ్యము
గనుఁడునట్లు నీవరుక్షణమును బోధించుచుండుము. ఆటలలోఁ
బిల్లలను తగవులాడనియకుమా!

వేంక—తల్లీ! నీవుపోయి తరువాత నిన్ని కార్యము లొనర్చుటకింకను
నేను జీవించియేయు సామా? నీయాజ్ఞమాత్రమేమిటలో వెఱవేప్పినా
యనువులఁగూడ—(ఏళ్ళుచున్నది.)

మ—లక్ష్మీ! ఇదికూడ నాయసజ్ఞయేకదా! నీవుమరణింపవలదు.

ప్రచండబాష్పినిసాటికము.

నీవే నాకుమారునకింకయేడుగడ. తల్లిదండ్రులులేని నాకుమారుడని విడచి నీవుకూడమరణించుటకు నాచిన్ని కుమారుడు నీకేమి శత్రుత్వమొనరించినాడు ?

వేంక—నన్ను జావకుండఁజేసినాడు. (హఃఖంచుచు.)

మ—దాసీ ! నీవేడ్వక జగ్గమాంబకు వచింపవలసినపలుకుల నా లింపుము.

“సీ. అవసానకాలమందతిభక్తినియక్క

మల్లమయంపిన ♦ మనవినినుమ !

చినరంగరావును ♦ చెలియలా ! నీపుత్ర

కునిగొంగననిశంబు ♦ గూర్చిగనుమ !

అక్కచచ్చినదంచు ♦ నాత్మలోనేడ్వకి,

యమ్మనేనసలెలే ♦ నని తలఁపుమ !

నాకు మారుగనీవు ♦ నాపుత్రకునిజూచి,

యతివిచారంబు సీవణచుకొనుమ !

చెలియలా ! పుట్టినింటను ♦ మెలగునాటి

కోర్కెలిప్పుడు కలలోనికోర్కెలయ్యె !

నెన్నిదినములనుండి యో ♦ నిన్నుజూడఁ

దలఁచియుంటి నయ్యదియు సతధ్యమయ్యె॥

46

గీ. రణముమానగ మీయూగు ♦ రాదలఁచి

యుంటిగాని యీలోకల ♦ యుద్ధమిట్లు

మమ్మెముంచుటెటుంగక ♦ మమలేపడితి

నిచటనుండియె ముద్దుల ♦ నిడదఁగొనమ॥”

47

దాసీ ! జగ్గమ్మనాకొఱితివిచారంబున మునుంగకుండఁ జూడుము. నాచెల్లెలునాపై నతిప్రేమగలది. తత్ప్రేమపంపున నాత్మహత్య నొనర్చుకొనఁజూచును. నీవువారింపవలయుజామా ! మనముమువ్వర మొక్కచోఁబెఱిగినవారమగుట నీవుదానిశ్రేయముజూడుము.

వేంక—అమ్మా ! అట్లే.

మ—ఇక్కడనుమారునెత్తికొనిపోమ్ము. నాయనా! చినరంగరాయా!
దైవకృతముగు నీనిద్రయు మనకనుకూలమయ్యె.

గీ. ఏ మహాపతివ్రతనాగునేని, నీదు
జనకుడే సత్యమూర్తియై * మనునయేని,
బొబ్బిలిపురింబునవె సామ్రాజ్యదీప్తి
నన్ని నాశ్శకేన్నాలితు * విది నిజంబు॥

48

వేంక—తల్లీ! అట్లయ్యెడుచు. (బాలునెత్తుకొని విచారించుచునిలు
వలచుచున్నది.)

మ—వేంకటలక్ష్మీ! ఇకనివి విచారించక, శీఘ్రముగ చామల
కోటకు బయలుదేరుము. శత్రువుల యార్భటంబు లతిశయిల్లు
చున్నవి.

వేంక—(గుఱించుచు) అమ్మా! నీప్రసంగవని యెఱింగియుండియు
నెక్కడయధింపుచున్నాను.

మ—అదియేమి?

వేంక—అమ్మా! నామర్ల కోటకేగి నచెలియలికి కుమారునప్పగిరితు
ను. అప్పటికి ఎవ నాకు మరణింపననుజ్ఞనిమ్ము. నీవిశ్లేషమును నే
ను భరింపలేను. తల్లీ! తల్లీ! (వచ్చుచున్నది)

మ—(రూక్షస్వరూపమున) వేంకటలక్ష్మీ! ఇదేమే! ఎన్నఁగుమీఱని
నాయాజ్ఞ నిప్పడతిక్రమించుచున్నావా? నీవునాయెడల నవిశ్వాసిని
గాదలంచితివా! ఇట్టిదానపు కుమారునిమాత్రమేలకొనిపోయెదవు.
వలగు వలగు. బొబ్బిలి పేరులేకుండఁబోనిమ్ము. ఈకుమారునిఁగాడ
నీవేలసంరక్షింపబూనవలయును? ఓత్రింశత ఓట్టి దేవతలారా! అ
ష్టదిక్పాలురారా! నవగ్రహములారా! సూర్యచంద్రాదులారా! ఇ
టువినుడు. ఒకదాని యవిశ్వాసములమున బొబ్బిలివంశము పేరు
లేకుండఁబోవుచున్నది. మీరెల్లఱుసాక్షులై యుండుడు. ఇదిగో
గొడ్లనుగోసికొనితినినట్లు స్వజనులనందఱుం దినినను కడుపుమంట

చల్లాఁని యీబాబ్బిలిపురలక్ష్మీకి ఈదైరవస్వరూపిణికి ప్రపంచ
మెఱుంగని నాముద్దుబిడ్డని బాబ్బిలివంశాంకురమునుగోసి యాహా
రముగా నిడుచున్నాను. చూచుఁడు.

(కత్తి బెఱికి కుమారుని లాగుచున్నది)

కుమా—అమ్మా! అమ్మా! (ఏపుచున్నాను)

వేంక—(గడగడవణకుచు) తల్లీ! రక్షింపుము! రక్షింపుము. ఎఱుగక
తప్పాడితిని. బాబ్బిలి సామ్రాజ్యసంరక్షణ మహాశక్తి నీవని యెఱుంగ
గక నేనాడిన నాపలుకులం గావుము. (కాళ్ళపైబ్రచుచున్నది)

చి-రం—(తల్లినిఁజాగలించుకొని)

గీ. అమ్మరోయిదేటి * యాకృతి శాద్రమా
భయముపుట్టుచుండె * బాపవమ్మ
ఏమితప్పుఁజెసి * తేనునియంగన
అమలకరుణగావు * మమ్మ యమ్మ॥

49

గీ. పిన్నతనముననుండి కోపించియెఱుంగ
వేల నిపునాగ్రహించెద * విట్లుతల్లి
ఎఱుగకొనరుచుతప్పు తుమింపుమమ్మ
తనయుడను మొక్కుచున్నాడ * దయఁదలంచి॥

50

(పాదములపైబ్రతును)

మ—వేంకటలక్ష్మీ! తెమ్మ! నీవుమరణించితేవేని సర్వజననియగు దు
ర్గామహాదేవి పాదములకుదప్పినట్లే కుమారా! నీవీ దాసలక్ష్మీతో
డ మారుమాటాడక చామర్ల కోటకేగుము.

వేంక—చిత్తము. (కుమారు నెత్తుకొని నిష్క్రమ)

మ—అబ్బా! శ్రీయజ్ఞన విసర్జన మొత కష్టమైనదని. ఇకనాయవశిష్ట
కార్యముందీర్చికొని ప్రశాంతి జెందవలయును.
ఓభగవంతుడా! గోపాలకృష్ణా! ఇదివినుము.

ఉ. కూళ మహాన్యదేశదుర • కుంతితధీబల భూమినేతకుఁ
చాలంగసాయమై తుదకు • సాటిన్పాలుర నాశనంబునుఁ
బోలంగఁజేయఁజూచునఘ • పూర్ణదురాత్ముఁడైన నుష్టభూ
పాలుకులాబు నాశమగు • బంధురకన్యములంది కుండుచుఁ 51

(భూమిందన్ను చున్నది.)

ఇగులకు న్యతీలేకముగ జఱగునేని దైనము విధ్య—సత్యము
మిధ్య—ప్రపంచాతీత సర్వశక్తిస్వరూపమగు ప్రకృతిమిధ్య—
(అకాశముంజూచి) ఏపాపరాయా! పూర్వముంగన

“ఉ. కూకుమొట్టు గోలునను • గొంకికి నిభృతికేనునిత్తు, ని
కుంకితనాపు వంతజన • కోమలగాత్రిరొ! యన్నయట్టి, యా
పంకిలచిత్తునాల్క, పరిపంధులునూడఁగఁగోసికోసి, ని
వంకకుఁ దెచ్చి చూపెదను • వాఁజపత్రవిశాల గోచనా!” 52

యని నివ్రేసల్గిన ప్రతిజ్ఞ భంగమైనదని విచారించవలదు.
ఏమనిన—

గీ. ధర్మమే నాశనంబును • ధర్మపరులు
రాపువారలు నశించి • రాజ్యపల్ల
శత్రుహస్తంబులం బని • సమయమున్న
నికి భవత్ప్రతిజ్ఞాభంగ • మేమిగొప్ప! 53

అంగులకు నిపు విచారింపక అదనునవచ్చి శత్రుమారణం
గానరింతువుగాక. ఇది నాకు గోరఁదిగిన సమయం నిజస్థంబున
లేను. కావున నోఖడ్గరాజమా—

గీ. రమణబొట్టిలిపురవర • రంగరామ
దక్షిణకరభూషణ! శత్రు • శిక్షణచణ
పరులచేఁ జిక్కియవమాని • పడుటకన్న
నీవలనఁజచ్చుటేనాకు • నిఖలసుఖము! 54

గీ. వసతి పతిక రాసిచే • మృత్యువన్న
 నతిముదమునందె నాచంద్ర • మతికిఁగూడ
 నదిలభింపకపోయె నాకట్టిదిపుడ
 యాచితంబుగవచ్చెనాహా నుచొప్ప!

55

ఓఖడ్గరత్నమా!

చ. నిరతముదాస్క్రియాపరత • నిల్వగనోడెను రావువారి నే
 వరుడయియొప్పు రంగనరఃపాలకు ధర్మసుపత్ని నా నే
 నరయగనిర్మలాత్మ ననయంబు మలంగునా నేని నెవునా
 కరనిముసంబులోపతి పదాంబుజ సేవనుగూర్చు ఖడ్గమా॥

56

(పాసుచుకొనిభూమికొలుగుచున్నది.)

తృతీయాంకము

సంపూర్ణము.

ప్రచండ బొబ్బిలి నాటకము.

చతుర్థాంకము.

(యుద్ధభూమి)

(నెర్రోగలకలానాతెరమున)

ఓబొబ్బిలి విజయనగరోభయ! నేనాసమాహములారా! ఏమి యీకోలాహలము.

గీ. జలదళోటివియమట్లు ♦ చదల నెల్ల
నయపుగావింపఁబోలు ♦ గానదిపెంపఁ
బుడమిదిక్కిరెదిరుగఁగఁ ♦ బోలు; తొక
చుక్కలెల్లడఁబుట్టెనో ♦ మిక్కుటముగ॥
మయనః

1

క. రంగారాయని శౌర్యము
వేంగళరాయనిబలాబు ♦ వితయయ్యెనొకో
భంగముఁజెందిగఁగెడికి
రంగస్థానాస్రమింప ♦ రా! నిపుబలముక॥

2

(ఇది చూపిక)

(పిమ్మట కలకలమును వినుచు వేంగళరాని ప్ర॥).

వేంగ—(తనలో)

చ. ప్రళయపయోధిభీతిర ను ♦ రక్షకరాకుల గర్జమానమై
విలయపయోధిసప్తక వి ♦ భీతమహారనసన్నిభోగమై

చలమరువాయువారిధర † సౌప్తికచాద్ర రవానుకారమై
పొలికలనన్వివంబడకు † భూరిరవంబడె హేతువేముకో! 3

సరియే అహోచింపవలసినదేమున్నది?

శా. రంగారాయఁ డశేషచండతర ధైర్య ప్రాభవోపేతుఁ డు
త్తుంగాఖండ శరాసనుండు విలస † స్థూణరహస్టుండు; శౌ
ర్యాంగారోజ్వలదీప్తమూర్తియతఁడ † య్యాజ్ఞస్వప్నంభింపఁగా
భంగంబందుచునుండె శత్రుబలమా † పల్లెమినబ్బిమునిఁ 4

ఇంక నేనుకూడ తడవుచేయక సోదరివత్సలుండగు నన్నగారికి
సహాయముఁ జేయ రణరంగమునకుఁ కెదను. (పోబోవును)

(తెరలో)

ఓపద్మనాయకా ఖండసేనావలయిత చమూయోధులారా!
వీరులారా!

చ. మరలుండు భండనేచ్చవిడి † మార్గముఁజూచుకొనుండు; పర్వతో
పరితలఘోరవన్యవిట † పప్రబలాంచిత భూమికిఁ; వృథా
మరణమునంద నేమిటికి? † ప్రాణముదక్కిన జీవనంబెటో
జరుపఁగవచ్చు పారుడికి † స్వామిగతింపఁగ దిక్కులేమిచేట 5

వేంగ—(అలకించి) ఏమిది? ఈసేనానాయకులు దిక్కులేనివారలై
పోవనేల? (క్రోధముతో) ఓరోరి త్సుద్రలారా! పిటికిపందలారా!
ఏమనుచున్నారు.

గీ. పారిపోయెదరేలనో † పందలారా!

పిటికితనమెఱుంగనియింట † బేర్చిబుట్టి
బాబ్బిలికి నవయశము తేఱబూను మిమ్ము
కండకండలుగాఁజేయ † గావలవదె? 5

అదియునుంగాక

మ. ప్రతిపక్షానిలధీభుజంగమగు మద్రాక్షత్రుండు రంగావనీ
పతియే బాబ్బిలి చాద్రసంగర మహా † భారంబుపైదాల్చె; సం

గతనైన్యాంతరవీధులార! వెటవంగాగారణంబేమి? మీ
విలతారాతిబలగ్ని నార్ప, ఘనులై † వేవేగరారండహా! 7

(తెరలో)

అకటకటా! రంగారాయఁ డింకను దక్కియున్నాడా?

వేంగ—ఏమిది? రంగారాయసోదరుఁడే దక్కియుండలేదా! ఛీ! ఛీ!
వృథామంగళపాఠక బాలిశులారా! పాపాత్ములారా! సమంటిరిరా
ను. బలవంతంబుగ నబ్బులేఁడు నిలముంపక, ఘోషిలన్లేను; పో
ర్సలుపంగన్గ్రహకోటి యెల్ల యెడల † సూచారిగాలేనికే
తలక్రిందైనలేను విశ్వములు, భూతప్రేతలల్లాడలే
దలతింబాపములేల నగ్రజుని మీరాడగ యుద్ధావని॥ 8

(తత్తరముతోడ రాముఁడు ప్ర॥)

రాము—దేవా! రక్షింపుము! రక్షింపుము!

వేంగ—ఏమి! సోదరుండగు రంగారాయని యంగరక్షకుఁడు రాముఁ
డా? ఓరీ! ఏలయుల్లు దైన్యమున నన్ను నానివిడిచి నావద్ద వాపో
యెదవు?

రాము—అకటకటా! రంగారాయఁడింకను దక్కియున్నాడా?

వేంగ—ఏమీ! రంగారాయగ్రజుఁడే లేడా! హాసోదరా!

(మూర్ఛిల్లును.)

రాము—అయ్యో! ఈదారుణవతఃమాన శ్రవణంబున నీబాలకుండిట్టె
మూర్ఛపోయెనే! ఏమిచేయవచ్చును? ఈకుమారుని శ్రమవాయ
సేతడిసిన యుత్తరీయముచే విసరెడఁగాక—

(అట్లుచేయుచున్నాడు.)

వేంగ—(లేచి) హా! రంగారాయభూపాలకా! హా! విజయవాల్మీకి
కట్టభద్రదా! హా! సహోదరవత్సలా! హా! ప్రియభ్రాతా! (కంట
తడి పెట్టుచున్నాడు)

రాము—అబ్బయీ! పరాక్రమహీనులగు నితరులవలె నీవుకూడ నిట్లు బేలవలె దుఃఖంపఁ గూడెను. రాచపుట్టుకఁబుట్టిన మీయ న్న గారు వీరపురుషోదితముగు రణమరణమునఁగట్టయగ దసహజ మేమున్నది.

వేగ—రామా! నేనేమని యుప్పుమారఁజిల్లఁగలను.

గీ. నాకునైదోడుభూభూమి, • నాగురుండు,
కూర్చుమన్ని • రణమునఁ • గూలుచుండ
నెవ్వఁడోవచ్చి మృతివచి • యుచుదనుక,
నుండియను లేనివాడనై • యుండవలసె'

9

రాము—విధికృత్యముల కెవ్వఁజిమిచేయఁగలరు ?

వేగ—అయ్యో! అట్లుగన విప్రశక్తుఁ బ్రత్యక్షుఁ యిమ్ము.

ఉ. ఆమొన, సగ్రజుడు ప్రళయాయునిశీలనెలుగ, భూమి
తోమయమైన యాకృతికిఁ • జూడఁగ నె యెరుదేది వేగుగా
దే! మ దరాతిమోససమలేద్యోవోద యగ్ర కప్పేనే!
యేమెరుగలెమ్మత్యవది • యేర్పడఁకప్పఁగదయ్య! సూతుఁడా!॥

రాము—దేవా! వినుము. అన్న గారుమల్లమాదేవియంతఃపురమున, నిన్ననివసించియుండ, బెడదఁబుగ రాజామునందలి శాండ్రపాపా రాయని మరిణవారణ శెలియవచ్చెను.

వేగ—(శోకవేగములతో) ఏమి? నాప్రియుడగు బావ శాండ్రపా పయ్య మరణించెనా? హా! ఇఁకేమున్నది! (మూర్ఛిల్లును.)

రాము—అయ్యో! ఈతఁడు నిశ్చయానిశ్చయంబులాలింపఁజాలక, క్షణక్షణమునకును మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు. ఏమిచేయవచ్చును ?

వేగ—(లేచి) హా! పాపారాయాగ్రహ! ఎంతలోన స్తమించితివి ?

గీ. అస్తమించితి! పాపరాఘవావసిత!
అస్తమించితివే! నిర్భితారినిచయ!

అస్తమించితే ! రంగరాఘవాభిసారి !
అస్తమించితే బావ ! నేడహానమున॥
(కోధముతో లేచి,) రామా ! చూడు.

11

గీ॥ పరమగతికేగె నాభాత్యవత్సలుండు,
బావ, రాజాములోననె ♦ బడియెభూమిఁ
గాన, వారల కుపకారిఁ ♦ గాక నేను
బ్రదికియున్నాడ బీదచుచు॥

12

(నొందరతో నడచుచు) రామా ! నాకిప్పుడేరణమునకు దారిఁ
జూపుము. ఇక నేనుమాత్ర మీ మొంకితనువును ధరింపనేల ?

రాము—(అడ్డమువచ్చి) దేవా ! ఇప్పుడు దేవరొందరపడఁగూడదు.
నామనవి నించుకయాలింపుడు !

వేంగ—(అనాకశోతముగాఁ ద్రోయుచు) ఓరినిర్లజ్జా పశుప్రాయుఁ
డా ! ఏమనుచున్నావు ?

గీ. పూజ్యుడగునన్న దివికిఁదాఁబోయియుండె
ప్రాణసముడగు బావ భూపతితుడయ్యె
నయిన సమకేచ్చవీడుమంచ నెదవీవు,
లేదొమానంబు నోషంబు ♦ లేదొనీకు ? ॥

13

రాము—దేవా ! నామనవినాలకింపుడు. నామాటలను సంపూర్ణ
ముగనాలింపకమున్నే దేవర నన్న కారణముగ నిందించుచున్నారు.
ఎవ్వఁడోదూర్భాగుఁడు పాపారాయని యన్యతమరణవాత్సలను
సహోదరున కెఱింగించెను.

వేంగ—ఏమి ? అట్లయిన నిజముగ పాపారాయఁడు మరణింపలేడు
గదా !—(వాత్సల్యముతో నాతనిచేయిఁ బట్టుకొని) రామా !
చూడు.

గీ. అన్నమృతికి, నోకాకులమైనమనసు
బావమరణంబు వినుటచేఁబాడువారె

నందుచే శోకముననట్టు!లాడినాడ
నుర్విబడబాస, మాకికేమున్నదయ్య!

14

అట్లయిన నన్నగారి వధావిధానమును వినుపింపుము.

రాము—దేవా! అట్లుపాపారాయని యన్యతమరణ వృత్తాంతమునాల
కించి ప్రభువరేణ్యుడైన రంగారాయుడు దేవీసహితుడై శోక
వేగంబున మూర్ఛమునింగెను.

వేగ—ఎంతకష్టమెంతకష్టము- తరువాత.

రాము—తరువాత దేవా! దేవేయగుమల్లమాదేవియు నన్నగారును
పాపారాయనికిఁ దిలోదకంబులువదలి రణోన్ముఖులై ప్రాణంబులపై
నాశవీడి చిరరంగారాయనికి రాజ్యంబప్పగించి, దేవరక్షిణు మనవి
సేయుమనిరి.

వేగ—రామా! ఎట్లు?

రాము—దేవా! అవధరింపుడు.

“ఉ॥ ఈడునఁబిన్నవయ్యుఁగరఁమీపుగురుండఁ నాకుబుద్ధి, ని
కోఁమఁగఁబల్కుటోయరులఁకోటనివీడి నున్నకొమ్మికి
వీడుముప్రేమనాపలుని * వెంగళరాయఁడ! నాకునొక్క మా
తేడిచి నిన్నినీళ్ళు విడుమేచుగతి-పఁగనాత్మశాంతి॥ 15

మఱియును,

గీ. రావుకులమనీ చిరరంగారావు గలఁడు
విజయమబ్బిన నృపుఁచేరి * వెల్లజనుల
సేలఁగాఁజేయు ధరము సీదే కుమార!
గడచుచుంటిని నేనుస్వగఁ పురిఁజూడ॥
అదియునుంగాక.

16

అ. తండ్రిగారికింక * ధర నివాసజలంబు,
లేనువిడువసంధివింపదింక

కాన, నాకు మాటుగానీవు విడువక
లేండిగారికొసగు ♦ తర్పణములు ||”

17

వేంగ—రామా! అన్న గారునాపై దుర్భరమగు భారమునుమోపుటలో
నాయనయభిప్రాయమేమి ?

గీ. అఖిలబంధువినాశనం ♦ బయినపిదపఁ
బ్రీతి జనరంగరాయని ♦ పేరుమీద
సర్వసుఖభోగములను రాజ్యంబునెల్ల
సేల, నాచేత మీరకసమ్మ ♦ తించునెక్కొ! ||

18

సరే! దానికేమి? అన్న గారిపరాక్రమము భండనరిబున నెట్లు
మొక్కపోయినదో దానిని వచింపుము.

రాము—హరిహరీ! అంతపనిజరుగలేదు. తరువాత రంగారావు
గారాహవ రంగంబున నఖండతృప్తజితరుచియుక్తంబగు గరవా
లంబును ధరించి ప్రత్యక్షుడునూడన నెప్పారుచు నరులకుఁ దేరి
చూడనలవిగాఁడయ్యె! అంతమధ్యమాగ్నకాబున దురాసంఘఁడయి
న విజయరామహతకుంబు తొరసిల్ల నాక్రూరునొక్కుమ్మడి నారసం
బుల నిరసంపడఁజేసె.

వేంగ—తరువాత.

రాము—తరువాతనోదేవా! వారిరువురును చిరకాలహృదయ గుప్త
మగువైరానలంబు ప్రజ్వలిల్లబ్రళయమోయని సర్వసైనికనికాయం
బులు తల్లడిల్లి నివ్వెఱిగంది తమతమరణంబులుమాని చూచుచుండ
నాభూపాలకులిరువురును మహాహనమొనర్చుచుండిరి. అప్పుడశ్వం
బులఁగింఱనినదంబులచేతను సైనికనికాయంబుల ప్రబల కోలాహ
లాట్టహాస స్వంసంబులచేతను ఖడ్గంబులొంట్రిమెరసికొను నప్స
దుద్భవిల్లు ఖణంఖణశబ్దంబులచేతను చెవులుగింగురుపడుచుండెను.
విశ్వమెల్లధరాపరాగంబుచే నిండి మిన్ను మన్నెఱుంగరాక ప్రబల
హతహతంబున సైనికులు చీకాకుపడుచుండిరి.

వేంగ—రామా! రణమనినంబారుపిటికిపండ కీకౌర్య మెక్కడనుండి వచ్చెనురా?

రాము—అదియొకకాలప్రాతికూల్యము మహారాజా!

వేంగ—కావచ్చును.

క. నరులకు నెక్కిక వేళలఁ

గర ముద్రేకాత్యవస్థఁ గల్గుచునుండున్,

నరవైరికణుఁడుద్ధతి

వరబలుఁడధర్మరాజుఁ బాధించినట్లుల్ ||

19

తరువాత నేమైనది?

రాము—అప్పుడొరులెఱుంగరాకుండ క్రూరుండగు హైదరుజంగు వెనుపాటునవచ్చి విజయరామునితోడ నొడలెరుంగక యుద్ధమొనర్చు రంగారాయని నల్లమండునంగాల్చి వేసెను. అడన భూపాలకుండు హయని నేలఁగూలె.

వేంగ—(అగ్రహమున) హా! హైదరుహతకా! క్రూరకర్మువా!

ఆ. అతియధర్మయుద్ధఁ మండునమాయన్న

నంతమందజేసిఁ నట్టివాఁడ

వార! పాపకర్మ! యనినితముక్కులు

గానెసర్పనఘముఁ గలదె? నిన్ను ||

20

రామా! అభిమానియు సుక్షత్రయవంశ సంభూతుండును నగు నన్నగారు కరకు తురకచేతనే వధింపఁబడిరా!

రాము—కుమారా! అట్లు జరుగలేదు. అట్లు హైదరుజంగువలనఁ గాల్పబడి యన్నగారు తన్నునఱుకవచ్చు నాష్ట్రేచ్ఛని బారింబడకుండఁ దామే స్వర్గింబునకు దారిఁజూచుకొనిరి.

వేంగ—(శోకముతో) హా! సర్వలోకవీర! హా! రాజ్యలక్ష్మీకర గ్రహణాతి శుభలక్షణ సమన్విత! హా! సోదరా!

సీ. శ్రీరాగసంపద • చేమించునీయాంధ్ర
 భూమిచేగతిపీడి • పోయితయ్య
 అరివీరపద్మము • ఖారిసోముడవైన
 నీవెట్టులరులచే • నీలితయ్య
 కన్నడసేయక • ఘనయద్ధమొనరింతు
 వట్టిసీవేగతి • నడగితయ్య
 సావేరికొనికోరి • సమరంబుజొచ్చిన
 భాతినామొనెట్లు • బశితియ్య
 నాధనామక్రియలేక • సాధువెల్గు
 వాశమీరిపుబలనోగ • వశముచేత
 నాశనంబగుఁగాఁబోలు • నాధుడైన
 రంగరాయఁడు గూలుట • గణమునంగు॥

21

శా. భూపా' లాల్పదప్పి యదమున • పుంజూపివేగఁ గా
 పాపాత్ములైన శత్రుభూషణులు • వశీయులగుల్పి మా
 యేపు గొప్పెదిరొచ్చు కెమ్మ మునం • దీవిరికిఁ బూజఁబో
 కాపాపాత్ములు వెల్గుభూషణులచే • నాతగుబుగాకుండు॥

22

రామా' శత్రుగ్రహణి కన్న గాదిగ్రహించి యంతఃపురిముగ్ర
 వేశింతురుగా నన మ ముత్తెద్రుకొ యత్నిముగజేయవలయుచురమ్మ
 పోదము.

రాము—దేవా' అదియివరకే యగుచి. రంగారావుగారు సర్వ
 తఃపురాగనామణులను చెలికాని నొకయ్యచే సంహరింపఁజేసిరి.
 దేవరవధూనికయగు మల్లమాదవి తన తనప్రాణత్యాగమొప్పుకొ
 నెను. దేవర భార్యయగు సూతనవధునివరకే స్వర్గాబున—(నోరు
 మూసుకొనుచున్నాడు)

వేంక—స్వర్గమున నాకై కాచుకొనియున్నదా' హా' గొప్పిలివనితలా
 రా' స్వర్గస్థులయితరా'

ఆ. భర్తలెల్లననినిఁ బడిపోవమీకేల
 జీవనంబు? ధనము? సిరు లవేల?
 అమరలోకసౌఖ్య మరులచేబడకుండ
 నందమేలుగాదె యంగనలకు?!

23

మీరు మంచిపనిజేసితిరి. రామా! మల్లమదేవి మరణించెనని
 చెప్పితివిగదా! మావంశాంకురమగు చివరంగారాయనినేమి చేసి
 నదిరా?

రాము—దేవా! మల్లమదేవిగారా బాలకునకు బ్రాహ్మణవేషమువైచి
 దాసీ లక్ష్మీచేటికిచ్చి సామర్లకోటలోని పితల్లి జగ్గాంబకడకంపు
 చుండగా మధ్యమాస్తిబున హైదరును విజయరామును వారి
 బట్టి బంధించి బుస్సీదొరికిడకుం గొనిపోయిరి.

వేం—ఆవిజయరాముఁ నామమారునొకని బ్రాహ్మణినియ ననున్నాడే!

రాము—దేవా! అంతపనియజరుగవలసినదేకాని కుమారుంజాపుమని
 విజయరాముండఁగా బుస్సీ కరుణాభువై విజయరాము'పై నాగ్ర
 హించి కుమారుని దన కడనుంచుకొని సంగక్షించు చున్నాఁడు
 స్వామీ!

వేంగ—హా! మాసాబూనీ,

గీ. కలకుసులమునఁ బుట్టిన కష్టజనుడ
 ఏవె కరుణామయుడవై యెసఁగినావు
 త్పత్రియావ్యయజాతుడై కష్టుడయ్యె
 విజయరాముఁ డేమనవచ్చు విధకృతంబు॥

24

ఓరోరి కఠినకర్మా! విజయరామా!

మ. మనమా నీయది పుత్రమా! ఖలమతీ! పాపాణముల్లంటివా!
 తనయల్లేరురనకు? రాకొమరుని యాదుల్యసౌందర్యరూ
 పుని, గోయంగనుచేతమెల్లలరె? పాపునందయమాని నీ
 తనువు న్ముక్కలుసేయకేవిడుతునే కార్యాగ్యదామోదరా॥ 25

రామా! ఇంతపనిచేసిన విజయరాముని హైదరుని వధించుటకు నాచిత్తము తలం పడుచున్నది. కావున మనమతి శీఘ్రముగ రణోన్ముఖుల మృగుదము రమ్ము.

(తెరలో)

ఓహో! గొప్పిలి పేరభటులారా! ఇటువినఁడు

సంగ్రహం.

నేడేభ్రాతృండు సావకానియతిబాగులుమన్నిచు, పౌరుల్ను శింపక
పాడొసంగెల్ల జూడక గొదినివగవు నుత్పాతముల్వట్ట ఖడ్గం
బాడింపం జేయరా లేకలఘురణమునాకా దాతురుండైన మీరా
జేస! మీ పేగళాభ్యుదయితిపు కనుగొనక నేనపేక్షించినాడక

వేగ—(విని) రామా! అది విజయరాముని కంఠమువలె నున్నది.
సప్తపౌరు మరణింబుల నాయిలము సేయుము పొమ్ము.

రాము—చిత్తిము. (నిష్క్రమ)

(విజయరామురాజు, హైదరుజంగు ప్రసాదము)

హైద—రాజాసా! వెంగళా వూలకలలునూస్తే తుమారా పౌరు
సంసెప్పెనేలేదా! అది! వెంగళా వూలకలలునూస్తాకాజీ?

విజ—భావరథ! అట్లుగాదు.

గీ. వెంగళాభ్యుదయితిపు కనుగొనక నేనపేక్షించినాడక

నేను భ్రాతృశోకముననున్నాడను నుమ్మి

రాద్రదగ్గవణియైతియై దిగముసేయు

సీ దిగమునతిప్ప, దిగమునతిప్ప

27

ఇక మనమాతనిని సంభాషించుము రండు.

(ఇటువురును సమీపింతురు.)

విజ—ఓవేగళరాయకుమారా! నిప్రియానుం జంపుట నీకనిష్ట
దాయకమయ్యను,

గీ. సకలవెల్గుపభుండు, రాజధుఁబుండు,
 నసమతేజఃఁను నీయన్న • యామహాత్ము
 మడియఁజేసితి రాజధర్మంపుకలిమిఁ
 గాన, నాగ్రహమందెదే! • కడగి యిపున్ ||

28

వేంగ—(రోషముతో) ఓరోఁస్వప్రతాపకథనపాఠక! రాజోచితకృత్యం
 బున కింతగర్వింపనేల? అదియునుంకాఁ,

గీ. మోసమునఁ గూల్చె హైదరు • భూమిపతిని
 పోదరుఁ జాత్యశక్తిచే • జొచ్చెదివికి,
 నాతమాత్రన నిపాదుఁపాభిమాన
 ములనుఁ బొగడుచునున్నావు • మూసచిత్ర ||

26

విజ—అ! ఏమి? ఇంకను చింతచచ్చినను పులును చావలేకుగా?

గీ. జలములింకిపోయిన నట్టి • సరసిలోని,
 నకుకుమత్యముఁ బోలియున్నాడనీవు
 సర్వసైనికవాహినుఁల్నమసిపోవ,
 వెల్గువాశాబ్ధి నేల గర్వింపనింక?

30

హైద—కా! కా! వేంగశ్రాయశ్శి యుద్ధసేయివాలా బుద్ధివుందీ
 యింకా! అన్నల్పచ్చీ తమ్ముల్పచ్చీ యింకా యెందుకొవోగ్
 బత్కాలేకా! ఇదీ విజయరాంరాక్షి కాళ్ళూ పట్టి బ్రతిమాల్తే రా
 జ్యం తిక్కి మీకీ యిచ్చివేస్తాం. ఆల్లాసేయివోగ్.

వేంగ—(మహాక్రోధముతో లేచి) ఓరీ! మ్లేచ్చభంజాలా! ఏమొటివి?

గీ. విజయరామరాజు • విషదానధనమెల్లఁ
 దలకు నెక్కి ఛీ! యధర్మ! బుస్సి
 కటికుబోధనమున • నలుకఁగల్పించితి
 నీవు; నిన్నుఁగదూప • కెట్టులోర్తు?

31

గీ. అధికదుర్మార్గుడైన మాఁయరిపదములఁ
 బట్టుమని పల్కినట్టి నీపాపహృదయ

దోషములు బోవఁ ద్రుంచెద ♦ మరితకర్మ!
కాచికొమ్మిదె వచ్చెను ♦ ఖడ్గధార॥

32

(నటుకఁ బోవును.)

హైద—(భయపడుచున్నాఁడు)

విజ—(అడ్డమువచ్చి) ఓరీ! శూరమృత్యు! ఇంక చాలును.

గీ. ప్రేలఁబోకుము శౌరసిల్లి ♦ భీతివిడచి
చేవనోత్తిగఁ గానుచే జేతఁజూపు

వేంగ—అటులగునరమ్మరమ్మని ♦ వడచిపడెను
నెగురులెల్లనుమా నె స ♦ సీక్షణంబె॥

33

(లాగికొనిపోవుచున్నాఁడు)

(అందరుఁ మ్కమింతురు)

చతుర్థాంకము

సాపూర్ణము.

ప్రచండ బొబ్బిలి నాటకము.

పంచమాంకము.

(విజయరాముని పిలిచి సమీపమునందలి యద్యానవనమున విజయరామరాజు అతనిభార్య ప్ర॥)

విజ—సీ॥ కాబోలుతోకను ♦ క్కలివిశాత్రవనఘా
 నారశాసూచి తథామఖిలు
 కాబోలుపైశాచి ♦ కశ్రేణులల్లదే
 రిపుతనుషతజనం ♦ ప్రీతమతులు
 కాబోలుప్లుష్టారి ♦ కావ్యసంఘుబులు
 స్వప్రతాపోర్జిత ♦ వహ్నిశఖిలు
 కాబోలుప్రళయమే ♦ ఘవాలనినదాబు
 వైరానలోద్భూత ♦ వాదిదుములు
 రిపుజనాచిత సంతతా ♦ రిష్టదంబు
 భూరిజంబూరికవముకాఁ బోలునిది
 కడునరాతులహృదయ శో ♦ కంబుజాపు
 పాగులుచూడునే పులు కా ♦ బోలునివ్వి॥

ప్రాణేశ్వరీ! చూచితివా!

మ. కదనోత్పత్తిత పైనికర్రకరము ♦ గన్గంటివే! భూరిసా
 పదలెల్లంబోలుపేద సంగరభవో ♦ త్పాలంబులంగాంచితా

మెదలోఁదైర్యముఁ గోలుపోయిరి; మహాః హీనప్రతాపోద్ధృతుల్
మదసాధారణునై నికుల్గిదిసి భీః మప్రాణివెటాడఁగన్ ॥ 2

భార్య—ప్రాణేశ్వరా! ఏమియుది? ఎన్నడునాడని మాటల నాడుచు
న్నాడు? లోకంబున నుప్పటిల్లిన యశుభసూచక కృత్యంబులెల్ల మ
నశత్రులకే కల్పించిసంతసింపనేల? అవి మనకుమాత్రమేల నరివ్వ
దాయకంబులు కాఁగూడదు? అదియునుంగాక మీరనిన “మహాహీ
నప్రతాపోద్ధృతుల్” అనుమాటయు “మదసాధారణునై నికుల్”
అనుమాటయు నామనంబున దగ్గిల శంకర గల్పించుచున్నవి?

విజ—(అలోచించి) సశే! దానికేమి? ఓభీరురాలా! ఏమిది?

గీ. సకలబాధులు సిరులు రాజ్యంబువోవ
నరిసమాక్రాంతమైకాలుః నవనిగోస
నిక వెల్గుల కౌంబభిఁయించు జయము?
సూర్యతాగిక్షిణినిగూడః జయముగలవె?

3

భార్య—నాథా! ఏమోకాని, నాకాపాపారాయనిం దలంచినంతనే
గుండెలలో నేమో భయమగుచుండును. రాజాములోనున్న యా
వీరుఁ డేవేళవచ్చి మనవైకు వ్యైత్తుగ నుజ్జీ సంగహరించునో తెలియ
రాదు. అనుక్షణమును నాకాశండు నిన్నులలో మెసలుచుండును.
పగఁబూని కలుగులోదూరిన త్రాచుపామువలె నాతఁడు మనల
పై నెఱుంగుఁ గ్రోహముఁదలపెట్టి రాజాములో సమయమును వేచి
యుండలేదుగదాయని సంశయ మొదవెనును.

విజ—వెట్టిదానా! నికిదేటిచింత?

గీ. బాబ్బలికినైనదొరలెల్లఁ ః బోవఁబోవ
జక్కి శల్యమై హతహితః ః క్షిణినినేడు
పాపరాయఁడు పొరువఁవారుడగుచు
దృంచునరుల ననియెను; ఏః ః టిడివిగావె?

4

భార్య—ప్రాణేశ్వరా! నిన్నటిరేయినేగనిన, దుస్వప్నుమిప్పుడు నన్నిం
తగాఁ గలంచెడునని నీచుచున్నది.

విజ—(నీవువైతేయివైచి) పెట్టిదానా! పనితల సహజభీరుత్వమును వదలజాలవై తివిగదా!

క. మతిగలచు విషయమేదే

నతిమాత్రంబుగను గల్గెనా యదియెల్ల

సతులు జగమే మునింగిన

గతిఁదలఁతురు సహజమాట ♦ కమభీతియెడన్ ||

5

అదియునుంగాక

గీ. ఓతిని దినకార్యచర్యల ♦ శేయపనులు

న నెఱుమాటలు మౌదయాను ♦ గుణములగుచు

లేలస్వప్నంబులటుదోచు ♦ బేలవగుచు

జాలు నేటికి వెఱపొందఁ ♦ జంద్రవదన ||

6

అయినను నీస్వప్నవృత్తాంతమేమో వచిపుము.

భార్య—ప్రాశ్నేశ్వరా! నిన్నటిరేగునాస్వప్నంబున నెక వికృతాంగుడగు శ్యామలదీర్ఘకాయుఁడు తాటపొసగు గన్వట్టి నట్లయ్యె. అంతనాతఁడు నన్నుజూచి, “యోసీ! నిభర్తా మల్లమదేవి ముండు మోసిన మూఱుల్ల రణమిచ్చెదననియెగదా! ఇప్పుడాజాతక మెవ్వఁ జీకున్న దోచూడు” మని పలుకుచు నామాంగల్యముం దుత్తునియలు గావించెను.

విజ—బేరా! ఉరువిక్రమాన్వితుండనగు నాకు సతీతిలకమవై సింహకిశోరసామ్యులగు కుమారుల తల్లివై యిన్ని యేండ్లువచ్చిన నెకింకను స్త్రీజనసహజ భీరుత్వము వదలినదిగాదు.

(సేవకునితో, చిన విజయరామరాజు ప్ర ||

విజ—నాయనా! చినవిజయరామా! ఇటురమ్మ,

చి-వి—(వణకుచు,) నాయనగారూ! రక్షింపుడు రక్షింపుడు.

భార్య—(దగ్గఱకుఁదీసికొని) చిన్నతండ్రీ! నివట్లువణకుచున్నా వేమో యీ! మఱేమియు నప్రియముసంభవింపలేదుగద !

చి-వి—నాయనా! నేనిప్పుడు నిద్రించుచుండ, నొకదుస్వప్నము వచ్చి గుంతవరకును భయముచే బీడింపబడుచునే యున్నాను. అబ్బా! బాబ్బిలిపులియని తలంచినంతనే హృదయము బ్రద్దలగుచున్నది.

విజ—(తనలో) ఇదేమి? కుమారుడుగూడ దుస్వప్న భయపీడితుండే యయ్యెనా! అనిమిత్రహృదయ వ్యథాకరంబులగునీనుర్నిమిత్తంబు లకేదేని, నిమిత్తముండకుండునా?

సీ. నరునిభావిశుభాశుభః ✱ సరతలెల్ల,
 సొలుతనేదోవిధంబుగఁ ✱ దోచుచుండు
 నవనిసంసారనాశనం ✱ బగునదనున,
 నింటికిప్పునఁబుల్లుఁగఁ ✱ పించునట్లే॥

7

(ప్రకా) కుమారా! అంతమాత్రమున విచారించెదవేటికి? సీకుగల్గినగుస్వప్నమెట్టిది?

చి-వి—జనకా! నే నకాలమున నీదినమున, నిద్రించుచుండఁ నొకదీర్ఘకాయండు వ్యాఘ్రముఖంబుండ దిండించుచు నాపైకురికివచ్చి నన్నుఖండినట్లును- నిద్రించుచున్నన, మీవక్షముంజీతనట్లును స్వప్నమునఁ గాన్పించెను.

విజ—(తనలో) ఆహ! ఏమిది? నావామనేత్రమేటి కదరుచున్నది? ఇందేమయిన సర్వముకలదా! ఆహ! అదిగో!

సీ. నిలచిగృహమందు తలక్రింద ✱ పులుగులఱచు
 పట్టపవలు దివాంధము ✱ ల్పబల ఘోష
 ములనునర్చెను; పట్టణమున నె ఘోరి
 భూతములుసంచరించెను ✱ పోల్కిదోచు॥

8

(ప్రకా) నాయనా! ఈమాత్రమునకేమి భయము? సర్వ బాబ్బిలి నాశనమై మిగిలియున్న యొక్కకుమారుడును బుస్పిచే జక్కియండ నింకభీతియేమిటికి?

(తెరలో)

మావేకిటలట్టి యెచ్చట ? మావేకిటలట్టియెచ్చట !

చి-వి—నాయనా ! ఆపలుకులెవ్వకీవోకాని నాగుండెలు దడదడ
లాడుచున్నవి.బా—నాయనా ! బుస్సీసంకిషణమగున్న చివరంగారావు దాసీ
లట్టిని చెడకొకటని నిశ్చయించుచున్నాను. స్వప్నభయంబుచే
చుకొకలగియన్న కన్నీయభయస్థానంబు లేయగుచున్నవి. (అనిదగ్గ
ఉకుండికొనుచు.)

(చివరంగారావు ప్ర॥)

చి-రి—మావేకిటలట్టియెక్కడ ? మావేకిటలట్టియెక్కడ ?

చి-వి—టే ! భ్రష్టంబున నేనా ! నన్నింటిభయపడ జేసితివి ?

చి-రి—(తెరలో) ఏమిది ? 'చి' నన్నాణంబుగ దూరమవుచున్నాడే
(ప్రకా) 'విజయనగర' 'బాలకా' 'మీకుభయముక్రొత్తగాగల్గి
వదికాదు. చూడ.

9. భయముచేగావెహైదరు ♦ పజ్జిలే

భయముచేగాదెయాబున్న ♦ పదిముంబట్టి

భయముచేగా చోరు ♦ గావెమమ్ము

పదితెల్ల; క్రొత్తదే భయముమీరు?॥

9

విజ—(తెరలో) ఏమిది ? ఈబాంకులు శతప్రలాపము, మావేకిటలను
బయల్పెట్టుచున్నా లే !

చి-వి—టేరో ! గుర్చిదాంధకార ! ఏమంటివి ?

గీ. శౌర్యహీనతఁ జోరాడ ♦ బలవని

దెల్ల నగులకునర్పించి ♦ హీనులగుచు

నాదుగుమీ కేటిపారుషంబోవృశ్యశశ'

ఏల యీచావు తెలిపిన ♦ కింక నుచుగ్గు॥

10

చి-రం—సమి! శౌర్యహీనతయా?

గీ. శౌర్యహీనతయోకాక • శౌర్యమొక్కొ 2
కానబహురమ్మరమ్మ నాఖిద్ధధార,
మోసమొనరింపకుని • మున్నె చి
యు పగానా పూర్వల • చండధారి 1

11

చి-వి— . కారులే కీప్రేతల • కి నకర్క
ముగల్గిన పుష్కల • నిలుపు మనిని
పజయ నగరాపు శౌర్యము • విక్రమము
యెబ్బది కి నాది • పీఠాలకును 1

12

(కి నీ దూయును.)

పజ —(కుమారునివారిచి చి రంగారావుజూచి) పీఠ నినుగా! ఇది
వినుము

ఆ. ఎ. బుద్ధుని పాదము • పూజా మైవి ఎల్ల
బ్రహ్మ యుగికింకు • పాదము
నిన్న జగపుట్టు • పాదమున రంగ
రబుద్ధునిచి • యుగికింకు
కి నెల్ల పీఠ కీగుము.

13

(రంగ)

నాయనా! చిరంగి రాయా! ఇహరమ్మ.

చి రం— అమ్మా నచ్చుచుం చి. పీఠవిజయరామా

గీ. కూర్చోని పాదము • కుటుంబాకు
గొప్పిలిపు యెనాదిగు • భూమిమీద
పాద రాయగ్రంథి • ప్రాణములను
మానిరా మునోనుగి • మున్నె పాదము

14

అదియునుంగాకి.

గీ. ధర్మమనునది ధారుణి ♦ దనరెనేని,
 దైవమును న్యాయపుణ్యము ♦ ల్నరునేని,
 కర్మసాక్షి సర్వబును ♦ గాంచునేని,
 నేనెబ్బలిగొలింతు ♦ నిజమునిజము॥

15

(నిష్క్రమిం)

విజ— సతీమణి ! మనదికపోవుదిముగమ్ము. ఈతుచ్చనిమాటలకు
 మనమువిచారింపవలసినదనిలేదు.

గీ. వీర్యహీనుల కార్ములు ♦ పెక్కులు,
 నక్షాజలపూరిత ఘటాబు ♦ నచుకొనిచి.
 వ్యోమనుడతి శాంతుడై ♦ వెలయుచును,
 పూణాజలపూరిత ఘటాబు ♦ బోలినుమ్మి॥

16

(అదఱును నిష్క్రమింతురు.)

పాచమూకము.

సంపూర్ణము.

ప్రచండ బొబ్బిలి నాటకము.

షష్ఠాంకము.

(రాజామహాదేవ పాపారాజు, మధాల వెంకిన్న, కాసా రాముడు ప్ర॥)

పాపా—(విచారింప) రామా!

సీ. రాగరావును వెంగళ † రావులేన

పాపాబొబ్బిలికెల్లగ † గాలుపడుచు?

నాటకట! సర్వనాశ † బగుట నెఱుంగ

నిట్లు బొబ్బిలిపాపాట † నెఱుంగ నెఱుంగ

1

నా! నా! రాగారాయ భూపాలకా!

శా. హాహా! శౌర్యహిమామృది! లోకముత శౌర్యస్థైర్య! రంగాధపా!

బాహుని క్షిప్తరాతివీరగణము † బల్లారుబోకారువా

ద్రోహకారులునిన్ను న్రణమున † దూలించి నీ! బావ! ఏ

దేహంబక్కటవల్ల కాంగననే! † శిరోత్రమా! ధాత్రిలో॥ 2

అహా! బొబ్బిలిపట్టభద్రా! నీ కెట్టిగతిగల్గినది?

ఉ. శాంతిహిమామృది! నిన్నుగని † సంతసమందుదుమం జెకాని ని

శాంతమిటుల్వినాశమును † సల్పునటంచును నెంచమైతి, మి

ట్టింతటిలోన బొబ్బిలిపు † శివ్వర మెల్లనశింప నెయ్యె నా

పంతములెల్ల కల్లలలు † పౌరుషముల్లు శియించెబోయిక్క॥ 3

బావా! వేంగళరాయా! నేనుండియు నికు లేనివాడ నయితిని
తండ్రి!

క. నాబావపాపరాయణుడు

తాబోకార్పును సరాతి ♦ ధరణీసులనా

చోబావ! యాశపడితే

నిభావంబుననుగాని ♦ నిష్ఫలమయ్యెన్ ||

4

రాము—దేవా! ఊరశిల్లుచు.

వెంక—మహారాజా! ప్రశాంతిజెందవలయును.

పాపా—(వినకయే) అయ్యో! మల్లమదేవీ! నానాద!

మ. నిను నాకూరుచు రామరాట్నలుచు తా ♦ నిందింప; ధేదూబునన్
ననువీక్షించి విచారమాడిగ, మహా ♦ నవ్యాగ్రహాదగ్రతన్
ఘనశౌర్యంబునవానిగ్రుంతుని వీ ♦ కిన్నెల్లబిడ్డన్నెన
ద్వినగానియటుజేయలేనయిటి; వం ♦ చీ చెంగదాయాశుండ్ || 5

రామా! నాతోడ సోదరియేమియు జెప్పమనలేదా!

రాము—బాబూ! సావకాశమెచ్చటనున్నది? అమ్మగారికి వెంకయ్యగారు
ఖడ్గమిచ్చిరని వినినంతనే నేనంతఃపురమునకు బరువెత్తితిని. అ
ప్పటికప్పుడే సోదరిఘోరకృత్యమొనర్చుకొని ప్రాణావసానమునం
దండెను. శరీరమెల్ల రక్తమున మునిగి పోల్చరాదయ్యెను. అప్పు
డు దేవినన్నుగాంచి యేదో చెప్పబోవుట కారాటపడుచుండగనే
ప్రాణములు పోయినవి.

పాపా—హా! హా! ఎంతఘోరమును విచుచున్నాడను!

గీ. నికు బలవద్రిపుండై న ♦ నిచుగ్రుంతు

నేనువత్తునటంచు నిమానసమున

నాశబొంది రిపువధంబు ♦ నాలకింప

కుండ మతిజెందుటకు నెంత ♦ కొదల వడితొ ||

6

గీ. అక్కరో! నిన్ను మర్భావ ధ లాడినట్టి
ఖలునినాల్కును సునిశిత ధ ఖడ్గధార
కోసి చూపెద నీకంచు ధ బాసజేసి
నిష్కలుడనైతి గుర్విధి ధ నియతజేసి|| 7

ఆ. తల్లి! నీవు నన్ను ధ దలపొసి యవసాన
కామంగు నాత్మ ధ ఘనతరముగ
నెంతయూత్రపక్షియో ధ హీనుడౌ నాకాము
నెంత తిట్టియో యహీనముగను|| 8

రామా! కుమారుడు బుస్సీ కడనున్నాడనియా చెప్పితివి?
ఎవ్వఁడున నాబాలకునిగూడ సంహరింపరు గదా?

రాము—దేవా! బుస్సీ కరుణాపూర్వకే యై యున్నాడని నై నికులు
చెప్పుకొనుచున్నారు.

పాపా—రామా! అవును. ఇంగు బుస్సీ నిర్దోషుడురా!

సీ. ఆత్మసామ్రాజ్యే ధ గాతీకార్యమునకై
పాచ్ఛాపుల యనుజ్ఞఁ ధ బడసినాడు
పాచ్ఛాపుచేనంపఁ ధ బడిన ద్విభాషి ల
శ్లోన్న సహాయంబు ధ గాంచినాడు
చనుదెంచియును నాద్ర ధ సార్వభౌములనెల్ల
దయాపూర్వక పీక్షింపఁ ధ దలచినాడు
ఎంచి విజయరామ ధ కృతమాయచేజిక్కి
అచ్చిలివైబగఁ ధ బూనినాడు

హైదరునురామహతకుఁ ధ నాశినట్టి
పగ్గలకు నెల్లదాజెవి ధ యొగ్గినాడు
శిలియకయెబుస్సీమనకింత ధ దెచ్చినాడు
కాని, సహజంబుగ నెంతకు ధ ఘనగుణండు|| 9

రామా! ద్విభాషిలత్మున్న మనకెంత యపకారి యైనాడురా!

చావక్రింది నీటివలె తెలియరాకుండ నవకారముం జేసినాడు.
వీడుకుడ విజయరామునికడ నేమైన లంచము గైకొనలేదా!

వెంక—బాబూ! గైకొనకేమి? మొదట లక్ష్మిన్నయే లంచముగైకొని
హైదరునకును విజయరామునకును సఖ్యముగల్పించినాడట!

పాపా—హా!హా! క్రూరకర్మా! లక్ష్మన్నా!

శా. మాసాబూసి, త్రిలింగరాజ్యము గనకమున్నెంచబాచ్చాపు, తా
మోసంబేమియుగల్గుగాడగ నధఃపూర్ణుని నోడిచ్చెగా
దోసాబంచు దలంప కీగతిని, గోతుల్ల వ్వినావేమిరా
నిసర్వాంగకములే కరాసిగొని ఖండితుల వడిగొల్పెతి॥ 10

రాము—బాబూ! కాలయాపన పుగులకు? ఎంతసేపట్లు విచారించిన
నేమి లాభమున్నది? అనంతర కర్తవ్య మాలోచింపవలయును.

వెంక—దేవా! క్రూరాత్ముడగు విజయరామునిని సహాయము
నకై నోదరిమల్లమృహ్మదయము స్వర్ణమునాగుగాడ నట్టిమిత
మై యుండునేమో కావున, వేగముగ శాస్త్రులను సంహరిం
ము రండు.

పాపా—ఓరీ! ఇంకేటిశత్రుమారణము! ఇంకేటిప్రయత్నము?

ఉ. రంగవృపాలకుండు సురరాజ్యపథాబుచు జేరిగొనునా
వేంగళరాపు స్వర్గపురం వీధిజరింపగ నేగుదెంచినా
భంగముజెందవెల్లనరం పాలకబృందముసర్వ; మేటికి
కంగడనేచ్చ నెవ్వరికం గాంతురుసంతస విట్టివేళలక॥ 11

క. పాపారాయణ రాతుల

బాపెందరివేచియంచు బావలుమదిలో

బాపాత్మలరులపైగల

కోపానలమెల్లబాపు కోలేరుగదా॥

12

ఇట్టియెడ శత్రుమారణ ప్రయత్నముకన్న సమచింతములేదు
గానూ! వెంకనా! ఇటువినుడు.

గీ. భర్గదేవాలయ విభాసి ♦ వారణాసి
 హైరహపచ్చదఖరాసి ♦ వారణాసి
 స్వర్నదీతీర సంవాసి ♦ వారణాసి
 భవ్యతరసాధరాసి శ్రీ ♦ వారణాసి॥

13

ఇప్పుడట్టికాశీయాత్రయే సర్వోత్కృష్టమని తోచుచున్నది. కా
 వున నిష్పాదునా విధ్యుక్తకర్మమునువీనుడు. (శోకముతో) రామా!

ఉ. ఏభవనై కవీరవరు ♦ నల్లరిపుల్లని కన్నుగుట్టగా
 బిభుఁగ్రేంద్రవై భవ మహీస్థలికిఁ ముదమందబట్టముఁ
 శోభదలిర్పఁగట్టితిఁ ♦ సూతకమున్వడిఁబూనియిప్పుడా
 వైభవమూర్తి కిచ్చెద నివాపజలంబుచు గుఃఖమందుచుఁ॥

14

గీ. భండనంబునగతిమాలి ♦ పడినయపుసు
 గొంతులోఁ శ్మయనఁబోసి ♦ కొనఁగలేని
 పరమనిర్భాగ్యజన్ముఁ ♦ పాపరావు
 తనచు బాంధవులకుఁ దిలో ♦ దకములీయ
 ఉద్దపడినాకు సూతుఁ ♦ సిగ్గులేకి॥

15

రాము— మహాప్రభూ! గుఃఖమువలన కార్యవినాశనమే ఫలమగును.
 ఇప్పుడు మనమొరత త్వరపడన నంత మంచిది.

మోక— దేవా! శత్రువులు పేకొటనాక్రమింప నున్నారు. విజయరా
 ముడు గొప్పిలిలోన పట్టభద్రుఁడు గాక పూర్వమే—

పాపా— వెండిన్నా! మీప్రయత్నములేవియునాకు బాగుగలేవు. “కా
 శ్యాతుమరణాన్ముక్తి” యని యుండుటవలన పాపకలాంతమగుని
 గాఙ్ధ్యాపేతునువదలి నేనుశాశ్వతముక్తి నే యభిలషించి కాశీప్రయా
 గమును స్థిరపఱచుకొని యున్నాను. బుస్సీయనుగ్రహించునేని చి
 నరంగారావు దీసికొనినచ్చి మీరీరాజాములోఁ బట్టముఁగట్టుడు.
 రామా! రింగారాయాదులకు దిలోదకములను వదలుటకై పుణ్యో
 దకములందెచ్చితివిగాదా ?

రాము—చిత్తము.

పాపా—(జలంబులుపట్టి.)

ఓరంగారాయరాజచంద్రా! బాబ్బిలిపురాధినాయకా! బావా!!

ఉ. పిన్న నాటనుండి, కను ప్రేమమున న్నను జేరఁసి, నీ
 కన్న కుమారుకీతిని నుఖప్రదతుల. బెంచినావు నీ
 కన్న గురుండుదైవమునుఁ * గల్గఁనాకింక రంగరాయ చే
 నెన్ని మొనర్చిన యుగము మొకటియునియెడఁ దర్పలేఁజూచి! 16
 గీ అపదకుఁ డ్ధృవ డెదనం * చాశఁబొంది,
 పెంచితివియన్ని నా శృతిప్రేమనన్ను
 అల్లనర్పజాలఁ నీయనారమున
 విడువఁబాల్పడితి నివాప * జలముఁగొనును॥ 17

(వదలును.)

మహాదీ, వేంగళరాయా'

ఉ. వీడనిప్రేమ పెంపున, కంఠదగిలెక్కుకిలబుర్రునా
 యోగనుండవై చులగి * మివ్వరిపువ్రజబాణపంక్తుల,
 వీడితివిపు జీవములు * వేంగళరాయఁడ' కునివ్వయే
 నీతులు వీడుచుంటి గుణ * నిరధి! నిబిబ్బగ్రహింపుమా॥ 18
 (వదలును.)

ఓ యనన్య గొప్పలివిరవరిసహస్రములారా.

గీ. కూల్చిసోలము; నెత్తురు * కూపఁగుండు
 టవనిలోన చుత్కృష్టకార్యంబుగా; ;
 పీరులై స్వర్గ మేగిన * మీరెఘులు
 వదలుచుంటినిగొను * నివాపజలమా॥ 19

(వదలును.)

అక్కా' మల్లమొగబా! నీ కేమని సమాధానముఁజెప్పి తిలోద
 కంబులను వదలగలను? తల్లీ!

ఉ॥ కుంకుమబొమ్మవోసునను * గొంక, నిభృతికేనునిత్తు; నీ
 కుంకతసంపువంతజన * కోమలగాత్రిరొ! యన్నయట్టియా

పంకిలచిత్తునాల్కపరి ♦ పంధులు సూడగగోసికోసి నీ
పంకి నునిల్పుఁగాసమయ ♦ వాక్యములాడితి నోడిపోయితిన్ || 20

(అకాశమువంకఁజూచి)

గీ. అక్కఱో! ఇదిగో! ద్విత్వీయ ప్రతిజ్ఞ
విజయరామునినాల్కను ♦ వేయచీల్క
ఁగునలఁగోసి స్వగఁ సృజననీమ
నఃప్రియంగాఁగి చెడ ♦ నమ్ము మమ్మ || 21
అక్క! మల్లమూబికా! (దోసిలిపట్టి.)

౩. తిల్లిచలెన్నుఁగెంచితి
చెల్లీ! చిననాటనుకీ, ♦ చెల్లఁబుణ బు
చల్లగ గళచితివమ్మా!
మల్లమ! కొనము! నివాపజలంబు 22
(వదిలును.)

రామా! నొకన్నా!

రాము { స్వామి!
పంకి {

పాపా— ఇప్పు విజయరామరా చచ్చట నున్నాఁడురా!

రాము— బాబూ! ఇంకన, కొటలో నడుగుపెట్టలేదు. పోవు కాఁబోవు
జల్గా, పీకిమునక ల విజయగిరమునండ భార్యను పిలిపించు
కొనినాఁడు అల్లవారిసంసేనే బుస్సీ యాయనకు మన బొబ్బిలిపట్ట
ణమును సమర్పించును. పీన్దులు బాగుచేయింపఁబడుచున్నవి—

పాపా— (క్రోధము) ఏమీ! బొబ్బిలిలోన తుచ్చుండగు విజయ
రాముఁడు పట్టాభిషిక్తుండగునా? రావువాశభూనాథమహాపవిత్ర
మగు సింహసంముపై నెంచుడగు నొక్కరాజాధముం డధష్టింపఁ
దలచినాఁడ గాలికుఁడు! ఆ! సింహపీఠకనధష్టించుటలు వేసడ
వర్జమయినదా!

క. తెలతెలవాతెడులోపల

తలవాలకయున్న నేలధరశీసునకున్

ఖలునకు బాబ్బిలిపురమో

యలశమనుపురంబో నిలయమగు నేగాంతున్ ||

23

వెంకన్నా! రాముడా! విజయరాముని నాల్కు వేయించిలి
కలుగాజీల్చి స్వర్గస్థురాలయిన నాసోదరికి మనఃప్రీతింగల్పింతు
నని ప్రతిజ్ఞజేసి నాడను. కావున కాశీయాత్ర సంక్షేపించి కా
రాడమీదుగా బాబ్బిలికి దారిదీయుడు. సగమురాత్రికే మనము
బాబ్బిలికి బోవలయును. సర్వజనులును. మనము కాశీయాత్రకే
పోవుచున్నామని యెఱుంగవలయును.

గీ. గురుతరత్నుధాన్తి నల్లాడు || గుడ్డగూబ

యేగతిని గాక సంతతి || నిల్లజేయు

గురునుతుల గ్రాపదేయుల || గూల్చె నేల

నటుల విజయరాముని కినుక్కనగ న్ద్రుంతు.

24

అ. వినుము సామదాన || భేదంబులెవ్విధి

నుపచరింపవయ్యె || గృహులదెస

నొనర దండమే ప్రయోగింత మింక మీద

దుష్టజనులపట్ల || దుగమేమేలు ||

25

కావున మన మొక్కమాటు మన యిష్టదైవతమగు మహాశక్తి
నిధ్యానించి మఱిపోవుదము

వెంక } దేవర చిత్తము.
రాము }

(ముగ్గులు ధ్యానమభినయించుచున్నారు.)

దండకము.

శ్రీమన్మహాదేవదేవ! మహాశక్తి! కాల్యాయనీ! విశ్వవిశ్వావ
తారీ! ప్రపంచప్రభాసర్వచైతన్యసంధాయకీ! లోకరక్షాతి సద్ద
క్షతస్థునుచున్ సర్వపద్మోద్భవాంజనులన్ ' గాచు సామ్య

స్వరూపంబునక సర్వరక్షో వినాశోగ్ర రూక్షావ తారంబునక
సద్విశాలాక్షులక భూరివిశ్వాకృతింబూని మమ్మెప్పుడున్నీవు రక్షిం
తువో దేవదేవీ! స్వయంభూ! దురాసంఘ దై నట్టి యారామ
రాజు వడిన్గి టడంపంగ మేమేగు చున్నార మీతేయి మాకెప్పు
డున్నీడ వైయుండి మాకార్య మున్నూర్చి రక్షింపు మమ్మా!
నమోదేవ దేవీ! నమో! యాదిశక్తి! నమస్తే! నమస్తే! నమః. 26

పాపా—(మూర్ఛిల్లినద్రవో) తల్లీ! మల్లమదేవీ! నీవే శక్తిమనుచున్నావా
నీవే మావెను వెంటవచ్చి కార్యసాధనం బొనర్తువా తల్లీ! స్వర్గస్థురా
లవైన నీ వెట్లువచ్చితివమ్మా!! (ఉలికపడిలేచును)

వెంక-రాము—మహారాజా! మహారాజా!!

పాపా—రామా! వెంకన్నా!!

వెంక-రాము—స్వామీ! ఇదేమి కలువలించుచున్నారు.

పాపా—ఓరీ! కలువలెంతకాదురా! ఇప్పుడక్క కాన్పించి తా నే శక్తినిని
యు తా నే యీ ఘోషమనకు కార్యసాధనం బొనర్చుననియు నానతి
చ్చినదిరా!

వెంక—దేవా! ఇది మనకువరమే!

రాము—అయ్యో! ఆయమ్మప్రాణము లానష్టమనిపట్ల నెట్లుకొట్టుకొను
చున్నవో!

పాపా—ఇంకలెందు

శా. సిద్ధిచెన్ననయిప్పితావళి మహా శ్రీయెల్లనుంబాసినక
వృద్ధిబొందినయెల్లవారలును వి ధ్వేషాళిచేగూలినక
యుద్ధంబేటికి నర్థరాత్రమున మా యోపాయముంబూను సం
బద్ధాటోపతదృంతు రక్కసుక్రియక శాపాత్తు నారామునిక॥ 27

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

వస్త్రాంకము సుపూర్ణము.

ప్రచండ బొబ్బిలి నాటకము.

సప్తమాంకిము.

(బొబ్బిలిలోనివిజయరామునిదేరా విజయరామరాజు నిద్రించు చుండగా, పాపారావు, రాముడు, వెంకన్న భిక్షవాస్తులై వ్ర||)

పాపా—రామా! వాడేకాదా విజయరామరాజు!

రాము—దేవాచిత్రము.

పాపా—వెంకన్నా! నీవావలిప్రక్క-చూచినచ్చి, యాకునికీపాట్లు పడు చుండిన కావలివాండ్రనిటువ్వర జంపివేయము. రాముడా! నేనుతిన్నగా, గుర్రమునొనికీ బోవునట్లు గుడ్డలుంపుము.

వేంక }
రాము } (అట్లుచేయుచున్నారు.)

పాపా—(వెద్దకంఠమున) పులి. పులి. పులి. పులి. బొబ్బిలిపులి, బొబ్బిలిపులి. పులి. పులి. పులి. పులి. (కేకలువేయును.)

విజ—(నిలవరపడి లేచబోవుచున్నాడు)

పాపా—(విజయరామరాజుపైకున్న) ఓరో! కళ్ళుతప్పుడూ! విజయరామా!

స్రగ్ధరి.

ఓరో! క్రూరచిత్తా! యెడలుమఱచిమా! యూరనిద్రించుచుంటే పారుంబోతా! మదీయోద్భటకిరగతశుంభద్వరాసీప్రభాప్తి

ఘోరంబౌరసూలుఁ; కుమతి జెలిసి జేక్రూర! నన్బాపరాయణ
బీరంబుల్ గావునుమ్మా! ♦ చిరుకుమగడవే ♦ వేగఁబోరంగరమ్మా॥ 1

చ. శునకమువోలె మాపురము ♦ నొచ్చి, కూరఁజ్వులఁదోడుచెచ్చి, న
ద్వంధుజవిక్రమోన్నతుల, ♦ గారియఁజెట్టితివా ? నరాధమా !
ఘనతేర్ఘ్నధారి, నిరు ♦ ఖాడములంగొనరింతు ; చూడుమీ
యనిమొనసేనతాత, యెవఁడతముచచ్చునో ? యిప్పుపిల్వమా॥ 2

చ. తలుచు వింగరాజ ! ఘనదోర్బలవిక్రములైన, రావువా
రలగనియోర్వజాలఁ, నరాసులజేనికి బోధఁజేసి, మా
యలుగఁబుట్టి, వీరులను ♦ మంచనఁగాలిచి ; పట్టు మేలుకో
దలచివేసేరాత్మ ! విశేధంబగు నితలపింకగాచుకో॥ 3

ఉ. కొనములెన్ని యోడలికిఁక్రోధముఁబుట్టఁగఁజేసి బుస్సనిఁ
భండనభూరికిన్పడపి; పాపములబదికోట్లుసేసి నే
మోహించోటరున్నతల్లి నూహయెనర్చి జే ? పాపరావు ; నీ
గుండలువ్రక్కలింతునుకోక గుటుల్గురిపొందినావురా॥ 4

ఉ. ముండ నెయ్యె చోభృతఁ; మూడుపురంబుల నిత్తునంచుదో
ర్మాడనరాఁ మోన్నతుచితమునిఁగానక ; మల్లమాంబనా
భండనపూర్వకమునఁబల్కితివిప్పుడు ముండమోయుటే
రండకువ్రాసియున్నది కఠిరంబుతలంపుమ ! నీవుచచ్చినా॥ 5

ఆ. మాయఁజేసి మంచుఁబఱచిచంపితిరెల్ల
నీరనరుల మీరు ♦ భీరునాచు,
కీర్త్యకీర్త్యనఱు ♦ కీర్తిఁజెందెదనిన్ను
గుండెనాయలెల్ల ♦ గుమిలిపోన॥ 6

గీ. నాఁచుచిత్రకూటాద్రిపైనపుడునేను
చేసినట్టిపంతంబులు ♦ చెల్లెనేను,
అల్లబొబ్బిలిపట్టుమో ♦ యమపురంబో,
కావళయునీకుఁదెల్పుమో ♦ కఠినచిత్త॥ 7

క. బాబ్బిలిబెబ్బులి నెఱుగక,
నిబ్బరచుం తేనఁబూనినీచుండ ! నీవీ,
నాబ్బిలి నేలదలంచి తె !
బాబ్బిలిబెబ్బులి స్వదేవములతో నుండ ॥ 8

గీ. కాలుసేతులుతఱిగి ముక్కలుగఁజేసి,
గ్రద్దలకునుగాకలకును * రామబంధు
౨లకెగరవైచి కాంచెద * పలలసమిలి ;
భూతకోటిని సంత్పప్తి * గొందఁజేతు ॥ 9

క. ప్రక్కనుబల్లెంబై ని
న్నుక్కడఁచెడు పాపరాయఁడుగడఁగ నిటనో
ముక్తి ! కులికెదవేలా
ముక్కులుముక్కులుగఁబడ్డమునఁగావింతు ॥ 10

గీ. లంచమిడిహైదరునకు బో * ధంచుటయును,
సజ్జచుల నధర్మబుగఁ * జంపుటయును
అపుడు మల్లనుదేవికీ * నాపువార
కఠినపాపమై నివృత్తుఁ * గా! నేడు ॥ 11

(గుండెలపై గుడ్డుచున్నాడు)

విజ—(నెత్తుఁగ్రక్కుచున్నాడు)

పాపా—ఛీ! క్రూరాత్ముడా! నిన్నొక్కమాటుగ ప్రాణములు దీసి
చంపఁగూడదు. నిన్ను చిత్రవధఁ జేయవలసియున్నది.

విజ—(ఆయాసముతో) ఛీ! పాపయ్యా! ఛీ! నీ శూరత మండినట్లయు
న్నది. అర్హరాత్రంబున దొంగపోటున నిద్రించువానిం జంపుట శౌ
ర్యమా?

పాపా—ఏమీ! దొంగపోటుమి? ఆ!

గీ. దొంగదానిదెచ్చుట * గవ్వబుద్ధి
న్యాయమే! కల్లలనుఁజెప్పి * న్యాయపరుల

గెడపుటయున్యాయమయ్యెనే ♦ కడుపుమండి
కలియఁబడినిన్నుఁజూపినఁ ♦ గాకయున్నె?॥

12

విజ—(పెనగులాడుచు) ఒక్కంతసళ్ళు వదలితీవేని నాశౌర్యముంగనుఁ
బఱచియుంచును. ఆదనుఱచి నిద్రించుచుంటచే—

పాపా—(నొక్కిపట్టి) ఓరి! ఏమిగింజకొనియెడవు? ఒక్కక్షణములోచ
చ్చువాని కాదమఱచిన నిద్దురరాదా! ఇక చిరకాలనిద్రాసౌఖ్య
మనుభవింపవచ్చును. (ఎలుగెత్తి) ఓ సేనాసమూహములారా!
వినుఁడు.

ఉ. ఏనృపసుంధు యొప్పిలిపు ♦ శిశ్వరము న్నశేయింపఁజేసెనో
మానితరాజపుంగవుల ♦ బంధులనెవ్వడు బాపెపందయై
హీనుఁడువాఁడచిక్కె; మదఁహీనభుజార్గళపంజరంబునక
ప్రాణములుండరి కిమును ♦ పానముఁజేసెదఁజూచుడిందఱు॥ 13

(గుంఁలుబద్దలుతేసి రక్షముద్రాపుచున్నాఁడు)

విజ—(మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు)

పాపా—గీ. అక్కఱాకింకి ♦ నత్రిప్రీతియునఁగూడ
సిననాల్కుఁగోతు ♦ నీచకర్మ
సరిగనాతివైన ♦ సర్వానయనములు
తఱగివిడచువాడ ♦ దయ్యములకు॥

14

(నాటుఁగోసిచిత్రవధఁజేయును)

గీ. గుప్తవిజయరాముండను ♦ నున్న పోతు
నడచిముక్కలుజేసి ద ♦ య్యంబులకును
కాకులకును గ్రద్దలకు. ర ♦ క్తంబుమాంస
మిపుడవిదొనరించి నే ♦ నేగువాడ॥

15

(కండలువెదఁజల్లుచున్నాఁడు)

గీ. దహనసంస్కార కర్మయే ♦ మహినినీకు
లేకయుండెడు గావుత ♦ నీకునీళ్ళు

నొసగువాడేని యొకడులే • కుండుగాత

నీతనుపు థాకినులకుఁ దిండ్డి యగుఁగాత॥

16

రామా! వెంకన్న! మీరీవిజయరాముని ప్రేవులను మాలికల
నుగా ధరించి పాపారాయఁడు వచ్చి విజయరాముని జంపినాఁడ
నోయని పెద్దగాఁ గేకలువేయుఁడు.

రాము—చిత్తము.

వెంక—మహాప్రసాదము.

(అట్లుప్రేవులుధరింతురు)

(ముందు తెరపడును)

(పెరలో)

ఓహో! సైనికులారా! పాపారాయఁడువచ్చి విజయరాముని వ
ధించినాఁడహో!!

(మరలఁదెఱుంగు)

కోకో! పకడ్డో! పకడ్డో! మారో! మారో! లాషాఖా! లా
నూ! లానూ! అల్లాహో! అల్లాహో! పకడ్డో! పకడ్డో! మారో! మారో!
అల్లాహో! అల్లాహో!

(అప్పుడపటాక్షేపముగా పాపా॥ రాము॥ వెంక॥ ప్ర॥)

పాపా—క. ఇపుడత్యుగ్రబలంబున

నృపశుంజంపితినిధాత్రి • నేనేనుండ్డి

పాపారాయఁడనేనే

పాపారాయఁడ; నేనె • పాపారావు॥

17

రామా! వెంకన్నా! అదిగో దుష్టుండగు హైదరుసేనలంబురస్కరించుకొని వచ్చుచున్నట్లున్నది. మనమిప్పుడే వారురాకమున్న స్వర్గంబునకుదారిఁ జూచుకొందము. రంగారాయఁడులులేక హీనమానీభూమిపై మనకేమున్నది.

(తెరలో పెద్ద కలకలము.)

పాపా—రామా! మనపని గాని త్తము.

ముగ్గురు—(భ్యాన మభినయింతురు.)

పాపా—(కత్తిని బట్టుకొని)

సి. అనిశమును ధర్మచిత్తుండ ♦ సగునునేటి
బొప్పి బెబ్బలి యను పేరు ♦ బొంది తేని
ఖడ్గరాజమ! ఏమి నా ♦ కంఠ మిప్పు
హొక్క ప్రేమన దెగ నేయు ♦ మెలమిమీర||

18

(మువ్వరును పొసుచుకొని భూమిపై నెరుగుదురు)

(అప్పుడు బొబ్బలిలక్ష్మన్న, బుస్సీ, హైదరు ప్ర||)

బుస్సీ—లక్ష్మన్నా! పాపారావు చచ్చెనని నాకో దొంగవారాలు
చెప్పిన పాపాత్ముడవు ఏవేకాదా? ఛీ! ఛీ! నుర్కార్లులారా! మీ
ముగ్గురమాటలువిని నేను ధర్మాత్ములగు బొప్పిలివారిం జంపితిని.
ఇప్పుడా పాపారావును నాకుజూపుడు. ఆతనికి బొప్పిలినిచ్చి
మిమ్ముల నేనుగూకాల్కింద మట్టిచెదను.

లక్ష్మ—(నణకుచు) మహాప్రభా! ఇదియంతయు విజయరాముని
మాయకాని మేమెఱుగము.

హైద—లక్ష్మన్నా బోలినాగాత అచ్చానాత్ మహారాజ్,

(ముగ్గురు నడతురు).

బుస్సీ—(పాపారావుంచూచి తనలో) ఆహాహా! వీరరసాపరావతార
మగు సిమూర్తి నాకే యెంతవెఱపుగొల్పుచున్నది. ఛీ! పాపా
త్ములారా! విజయరామ హైదరులారా! నన్ను నిష్కారణముగా
వంచించిరిగదా! (ప్రకాశముగా) పాపారాయా! నమస్కారము.

పాపా—(కన్నుల తెరచి సలాముచేయును.)

బుస్సీ—మహాశా! నన్ను ఊహింపుము. నే నేమియు నెఱుంగమి
నింతజేసితిని. మీరిట్టి స్వాభిమానులును శూరులు నని గలిసి
యున్నచో మీసహాయము నే నొదియుంగాను. నాపశ్చాత్తాప
మిప్పుడు వర్ణింపలేను. మహానుభావా! ఈసర్వనాశకరికృత్యము
నకు నాకెట్టి ప్రాప్తియున్నదో!

పాపా—(హీనస్వరమున) అయినపని యగునది. ఇప్పుడు విచారించినలాభములేదు. మాకాలగణికి వ్రేచిమిల్లెమాత్రుడవము
తివిగాని నేరమేమియునులేదు. ఈ రాత్ములను హైదరు లక్ష్మి
న్నలను చంపకపోయితినే యచు విచారముమాత్రము నాకున్నది.
అయిననేమి? నాప్రబలశాస్త్రపురాని వధూక బంధు. ఇప్పుడే నా
మేనల్లుని చివరింగరావును పట్టాభిషేకు నైతిని నెపువాని తమొన
రించినచో నాప్రాణములు సగతీ షముగఁ బోవును.

బుస్సీ—అట్లు మనరించువాడను. ఇంకిను గోవలను దమియున
నున్నదా?

పాపా—ఇట్టిసమయమున నాకు కొరదగిన దమియున్నది! జగద్గీ
తముగోరి భగవాను నిట్లు ప్రార్థించువాడ

గీ. రాజతీలకు లనోన్య వైశిరంబు గది
కుగ్రాగావున! మిత్రులై యుగ్రాగాత
జనులు, ధరపాడిపంటల మనునగాత
యాకిధను కవీంద్రులు రచియింతుగాత

19

బుస్సీ—తథాస్తు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు).

గద్య. సోమరాజు రామానుజరావుచే రచింపఁబడన ప్రచండ
బొబ్బిలి నాటకమునందలి సప్తమాకము, సర్వమును

సంపూర్ణము.

15092

